

Straffelovrådets udtalelse om strafferetlige aldersgrænser for seksuelle forhold

Betænkning nr. 747

København 1975

Ju 00-137-bet.
ISBN 87 503 1728 8
L. MØLLERS BOGTR. A/S KBHVN.

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
I. Oversigt over straffelovens regler om seksuelle forhold	7
II. Straffelovens forarbejder	9
A. Heteroseksuelle forhold	9
B. Homoseksuelle forhold	10
1. Homoseksuelle forhold i almindelighed	10
2. Homoseksuel prostitution	11
III. Fremmed ret	12
1. Norge	12
2. Sverige	12
3. Finland	12
4. Vesttyskland	13
5. Holland	13
6. England	13
IV. Anmeldelser, tiltalefrafald, domfældelser m.v. vedrørende overtrædelser af § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2	14
V. Faste aldersgrænser eller konkret bedømmelse	17
VI. Spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelt forhold	19
1. Udnyttelse af børn ved seksuelt forhold	19
2. Skadevirkninger ved seksuelle forhold i ung alder	20
a. Uønskede graviditeter og kønssygdomme	20
b. Skadevirkninger af social karakter	20
c. Psykiske skadevirkninger	20
3. Betydningen af straffelovens § 222, stk. 1, for spørgsmålet om anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge under 15 år	21
4. Unge seksuelle adfærd og holdningen hertil; straffelovgivningens muligheder for at modvirke unges seksuelle forhold	22
5. Straffelovrådets bemærkninger	24
VII. Spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold ..	26
1. Betydningen af homoseksuelle oplevelser i den tidlige ungdom for den unges seksuelle udvikling	26
2. Sociale og psykiske skadevirkninger	28
3. Straffelovrådets bemærkninger	30

BILAG

1. Retslægerådets skrivelse af 23. maj 1972 til justitsministeriet	35
2. Retslægerådets skrivelse af 11. december 1972 til justitsministeriet	37
3. Socialstyrelsens skrivelse af 14. november 1974	38
4. Skrivelse af 18. oktober 1974 fra direktoratet for børne- og ungdomsværnet i København	40
5. Skrivelse af 23. januar 1975 fra direktoratet for kriminalforsorgen	42
6. Skrivelse af 13. februar 1975 fra politidirektøren i København	43
6a. Notits af 4. februar 1975 fra kriminalpolitiet i København, afdeling A	44
7. Universitetslektor Berl Kutchinskys redegørelse af 12. februar 1975 til straffelovrådet om seksuelle forhold blandt 12-15-årige piger	45
8. Overlæge, dr. med. Preben Hertofts redegørelse af 25. november 1974 til straffelovrådet om begrebet biseksualitet	54

Indledning

Straffelovrådet har ved afgivelsen af denne udtalelse haft følgende sammensætning: præsident for østre landsret Erik Andersen, direktør for kriminalforsorgen H. H. Brydenholt, afdelingschef i justitsministeriet P. Eefsen, rigsadvokat Per Lindegaard og professor, dr. jur. Knud Waaben.

Hvervet som sekretær for rådet er varetaget af fuldmægtig i justitsministeriet Michael Lunn. Fra september 1974 har fuldmægtig i justitsministeriet Nils Black deltaget i sekretariatsarbejdet.

Ved skrivelse af 4. april 1974 anmodede justitsministeriet straffelovrådet om en udtalelse om spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænserne for heteroseksuelle og homoseksuelle forhold i straffelovens § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, på henholdsvis 15 og 18 år til en fælles aldersgrænse på 14 år. Samtidig anmodede justitsministeriet om en udtalelse om spørgsmålet om eventuelt helt at ophæve den faste aldersgrænse i straffelovens § 222, stk. 1, således at den strafferetlige beskyttelse af børn og unge mod heteroseksuelle forhold i stedet alene knyttes til en konkret bedømmelse af, om det seksuelle forhold er opnået gennem misbrug, forførelse eller lignende.

Spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænserne for seksuelle forhold i straffelovens § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, har i de senere år flere gange været fremme i folketinget.

I foråret 1971 stillede folketingsmedlem Else-Merete Ross i folketinget spørgsmål til justitsministeren om indførelse af samme lavalder for homoseksuelle og heteroseksuelle forhold. Der henvises til Folketingstidende 1970-71, sp. 5593-5596. På baggrund heraf indhentede justitsministeriet en udtalelse fra retslægerådet om de eventuelle risici, der ud fra lægelige erfaringer måtte antages at være forbundet med en ligestilling af homoseksuelle og heteroseksuelle forhold i straffeloven. Retslægerådets erklæring af

23. maj 1972 om dette spørgsmål er optaget som bilag 1.

Spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen i § 222, stk. 1, for heteroseksuelle forhold har navnlig været fremme i forbindelse med spørgsmålet om at åbne adgang for anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge piger under 15 år. I januar 1972 stillede folketingsmedlem Kurt Brauer i folketinget spørgsmål til justitsministeren om begrundelsen for, at unge piger under 15 år, der ikke tidligere har været gravide, er afskåret fra at få anvist svangerskabsforebyggende midler. I sit svar udtalte justitsministeren, at han fandt det rigtigst, at der ikke gives anvisning på antikceptionelle metoder og ordination af svangerskabsforebyggende midler til unge under 15 år, så længe straffelovens § 222, stk. 1, indeholder forbud mod samleje med unge under 15 år. Justitsministeren fremhævede herved bl. a., at en sådan konkret svangerskabsforebyggende vejledning til unge under 15 år i visse tilfælde vil kunne pådrage den pågældende læge eller person strafansvar for medvirken til overtrædelse af straffelovens § 222, stk. 1. Samtidig bemærkede justitsministeren, at det kunne diskuteres, om aldersgrænsen på 15 år i straffelovens § 222, stk. 1, er den rette, og at der kunne være grund til ved lejlighed at tage en ændring af denne aldersgrænse op til overvejelse. Der henvises til Folketingstidende 1971-72, sp. 2073-2075.

Spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen i straffelovens § 222, stk. 1, blev endvidere berørt under folketingets forhandlinger i forbindelse med behandlingen af forslaget til lov nr. 282 af 7. juni 1972 om svangerskabs-hygijene og fødselshjælp m.m., jfr. Folketingstidende 1971-72, sp. 6225-6226, sp. 6228-6231, og tillæg B, sp. 1883 og 1887.

Justitsministeriet anmodede på denne baggrund retslægerådet om en udtalelse om, hvorvidt der ud fra lægelige erfaringer og vurderin-

ger er risici forbundet med at nedsætte 15-årsgrænsen i straffelovens § 222, stk. 1, til 14 år. Retslægerådets erklæring af 11. december 1972 om dette spørgsmål og om det tilsvarende spørgsmål for så vidt angår 18 års grænsen for homoseksuelle forhold i straffelovens § 225, stk. 2, er optaget som bilag 2.

På grundlag af retslægerådets ovennævnte erklæringer af 23. maj 1972 og 11. december 1972 fremsatte justitsministeriet i foråret 1973 og påny i efteråret 1973 lovforslag om nedsættelse af aldersgrænserne i straffelovens § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, således at aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold blev foreslået nedsat fra 15 år til 14 år og aldersgrænsen for homoseksuelle forhold fra 18 år til 14 år. Der henvises til Folketingstidende 1972-73, sp. 3390, 4791, tillæg A, sp. 5125 og tillæg B, sp. 2245 og Folketingstidende 1973-74, sp. 1021 og tillæg A, sp. 901. Under folketingsbehandlingen blev der rejst spørgsmål om at indhente en udtalelse over lovforslaget fra straffelovrådet. Ligeledes blev der rejst spørgsmål om, hvorvidt »en omformulering af og stramning af (forførelsesbestemmelsen i) straffelovens § 223, stk. 2, (vil) kunne dække det strafbares område i § 222, stk. 1, således at man undgår den faste aldersgrænse«.

Lovforslaget bortfaldt som følge af folketingsvalget i december 1973.

Under straffelovrådets behandling af kommissoriet af 4. april 1974 har medlemmerne af partiet Retsforbundets folketingsgruppe den 30. oktober 1974 fremsat forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Forbrydelser mod kønssædeligheden), hvorved aldersgrænsen for homoseksuelt forhold i straffelovens § 225, stk. 2, foreslås nedsat til 15 år. Der henvises til Folketingstidende 1974-75, sp. 1167 og sp. 2539. Lovfo-slaget bo-tfaldt som følge af folketingsvalget i januar 1975.

Under behandlingen af kommissoriet har straffelovrådet set det som sin hovedopgave at klarlægge, hvilke hensyn der kan danne grundlag for lovgivningens stillingtagen til spørgsmålet om fastsættelsen af aldersgrænser for seksuelle forhold, og så vidt muligt at tilvejebringe oplysninger til belysning af disse hensyn.

Med henblik herpå har rådet indhentet udtalelser fra socialstyrelsen, direktoratet for børne- og ungdomsværnet i København, direktoratet for kriminalforsorgen og Københavns politi. Udtalelserne er optaget som bilag 3, 4, 5 og 6. Universitetslektor Berl Kutchinsky har til brug for rådets behandling af spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold udarbejdet en redegørelse om seksuelle forhold blandt 12-15 årige piger. Redegørelsen er optaget som bilag 7. Fra overlæge, dr. med. Preben Hertoft har rådet indhentet en redegørelse om begrebet biseksualitet. Redegørelsen er optaget som bilag 8.

Under behandlingen af kommissoriet har rådet holdt møde med følgende sagkyndige: Overlæge, dr. med. Preben Hertoft, Rigshospitalet, kontorchef Flemming Kröncke, socialstyrelsen, universitetslektor Berl Kutchinsky, Kriminalistisk institut, konsulent, overlærer Ingolf Leth, undervisningsministeriet, kontorchef Magna Nørgård, Mødrehjælpen i København, og kontorchef Ib Ydebo, direktoratet for Københavns børne- og ungdomsværn.

Rådet har endvidere under et møde den 3. februar 1975 haft lejlighed til at udveksle synspunkter med den svenske sexualbrottsutredning, der blev nedsat i 1971 med den opgave at overveje spørgsmålet om ændring af reglerne om sedlighetsbrott i den svenske brottsbalks kapitel 6, herunder reglerne om seksuelt forhold til børn og unge.

København, den 19. marts 1975.

Erik Andersen

H. H. Birydensholt

P. Eefsen

Per Lindegaard

Knud Waaben

(Formand)

Michael Lunn

(Sekretær)

I. Oversigt over straffelovens regler om seksuelle forhold

De vigtigste af straffelovens regler om seksuelle forhold findes i straffelovens kapitel 24 om forbrydelser mod kønssædeligheden. Kapitellet omfatter følgende hovedgrupper af delikts typer: Forbrydelser mod kvindens kønsfrihed, misbrug af børn og unge, misbrug af homoseksuel karakter, krænkelse af blufærdigheden, salg af pornografiske billeder eller genstande til personer under 16 år samt forskellige former for medvirken til eller udnyttelse af andres prostitution. Blandt bestemmelserne om seksuelle forhold uden for kapitel 24 kan der navnlig være grund til at nævne reglerne om seksuelt forhold mellem beslægtede i § 210 og om prostitution i § 199.

Bestemmelserne om forbrydelser mod kvindens kønsfrihed og reglerne i §§ 222 og 223 om misbrug af børn og unge angir seksuelle handlinger, der har karakter af (heteroseksuel) samleje. Heteroseksuelle handlinger, der ikke har karakter af egentligt samleje, men som rummer en sådan grad af fysisk intimitet, at forholdet nærmer sig til samleje, straffes efter bestemmelsen i § 224 om anden kønslig omgængelse end samleje. Homoseksuelle handlinger af en tilsvarende karakter straffes efter § 225, såfremt forholdet enten har fundet sted under omstændigheder, der svarer til de i §§ 216-220 og 222 angivne, eller såfremt den anden part har været under 18 år.

Andre seksuelle handlinger, heteroseksuelle såvel som homoseksuelle, vil efter omstændighederne kunne straffes efter § 232 om den, der ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse. Denne bestemmelse er bl. a. anvendelig på seksuelt prægede befølinger af en andens legeme, der ikke er omfattet af § 224 eller § 225, og har således til dels karakter af et supplement til disse regler. Herudover omfatter § 232 en række handlinger af seksuel karakter, der ikke indebærer

nogen legemlig berøring, f.eks. verbal uterlighed, beluring og ekshibitionisme.

Den gruppe af delikter, der betegnes forbrydelser mod kvindens kønsfrihed, omfatter følgende bestemmelser: §§ 216 og 217 om voldtægt og anden ulovlig tvang, § 218, stk. 1, om udnyttelse af en kvindes sindssygdom eller åndssvaghed, § 218, stk. 2, om samleje med en kvinde, der befinder sig i en tilstand, i hvilken hun er ude af stand til at modsætte sig handlingen, § 220 om misbrug af afhængighedsforhold og § 221 om tilsnigelse af samleje ved svig. Det er karakteristisk for disse bestemmelser, ligesom for reglen i § 225, stk. 1, om homoseksuelle forhold, at kriminaliseringen retter sig mod den måde, hvorpå det seksuelle forhold er opnået. Bestemmelserne er herved beslægtede med de almindelige regler om ulovlig tvang i § 260. Den beskyttelse af bestemmelsesfriheden inden for det seksuelle område, som følger af de ovennævnte regler, rækker imidlertid væsentligt udover det almindelige strafferetlige værn mod krænkelse af den personlige frihed. Bestemmelserne om forbrydelser mod kvindens kønsfrihed og den tilsvarende bestemmelse i § 225, stk. 1, om homoseksuelle forhold kan derfor ses som udtryk for en opfattelse, hvorefter der må opstilles et særlig vidtgående strafferetligt værn mod, at seksuelle forhold etableres på et mangelfuldt forståelses- og viljemæssigt grundlag.

De særlige regler om samleje m.v. med børn 03 ungs kan ligeledes ses som udslag af sådanne synspunkter. De praktisk vigtigste er § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, om henholdsvis 15 års og 18 års aldersgrænsen for heteroseksuelle og homoseksuelle forhold. Til samme gruppe hører bestemmelserne i § 223, stk. 1, om samleje med en person under 18 år, der er den skyldiges adoptivbarn, stedbarn eller plejebarn eller er betroet den pågældende til undervisning og

opdragelse, samt forførelsesbestemmelsen i § 223, stk. 2, om den, der ved groft misbrug af en på alder og erfaring beroende overlegenhed forfører en person under 18 år til samleje. Bortset fra den sidstnævnte bestemmelse adskiller disse bestemmelser sig imidlertid fra reglerne om krænkelse af kvindens kønsfrihed ved ikke at indeholde noget krav om, at det seksuelle forhold er opnået gennem en konkret uacceptabel påvirkning. Strafansvaret er alene knyttet til, at den unge har været under en vis alder, og bestemmelserne omfatter også tilfælde, hvor den unge har været den aktive part ved etableringen af forholdet.

Til det anførte skal blot tilføjes, at der i § 219 findes en bestemmelse, hvorefter det er strafbart for funktionærer ved fængsel, for-

sorgshjem, børne- eller ungdomshjem, sindsygehospital, åndssvageinstitution eller lignende institution at have seksuelt forhold til en person, der er optaget på institutionen, uanset den pågældende persons alder eller den måde, hvorpå forholdet er opnået.

Om de subjektive krav gælder, at der som udgangspunkt kræves forsæt efter samtlige de ovennævnte bestemmelser, men at det efter § 226 er tilstrækkeligt, at gerningsmanden har handlet uagtsomt - herunder simpelt uagtsomt - med hensyn til den krænkede persons tilstand eller alder.

Straffelovrådets kommissorium omfatter alene visse spørgsmål vedrørende bestemmelserne i § 222, stk. 1, § 225, stk. 2, og § 223, stk. 2.

II. Straffelovens forarbejder

A. Heteroseksuelle forhold

Den gældende aldersgrænse på 15 år for heteroseksuelle forhold blev fastsat ved straffelovens gennemførelse i 1930. Efter den tidligere straffelov fra 1866 var den faste aldersgrænse for heteroseksuelle forhold 12 år, og den omfattede alene seksuelle forhold til piger. Bestemmelsen herom (§ 173) suppleredes dels af en regel om forførelse af piger under 16 år (§ 174), dels af en regel, der ikke var knyttet til nogen aldersgrænse, om straf for den, »der misbruger sin Stilling til at forføre sit Fosterbarn, sin Myndling eller et ham til Undervisning og Opdragelse betroet Fruentimmer til Samleje« (§ 166). Bestemmelsen om forførelse af piger under 16 år omfattede enhver form for forførelse og var ikke som den gældende bestemmelse i § 223, stk. 2, begrænset til forførelse ved »groft misbrug af en på alder og erfaring beroende overlegenhed«.

Spørgsmålet om anvendelse af faste aldersgrænser og baggrunden for de ændringer, som straffeloven af 1930 indebar i forhold til de tidligere regler, er kun kort berørt i straffelovens motiver.

I kommissionsudkastet fra 1912 (U I) blev den hidtidige aldersgrænse for heteroseksuelle forhold på 12 år uden nærmere begrundelse sat op til 14 år. I *Torps* betænkning fra 1917 (U II) foresloges aldersgrænsen sat op til 15 år og bestemmelsen samtidig udvidet til at omfatte unge af begge køn. Dette forslag blev opretholdt ved straffelovsudkastet af 1923 (U III). Herom siges det i motiverne (sp. 321):

(Den foreslåede bestemmelse) — »træder i Stedet for Straffelovens § 173 med den væsentlige Ændring, at Aldersgrænsen er hævet fra 12 til 15 Aar, og at Bestemmelsen finder Anvendelse paa Børn af begge Køn. Under den anførte Aldersgrænse bør Børn nyde ubetinget Beskyttelse mod

kønslig Benyttelse, og Bestemmelsen kommer til Anvendelse, uanset om Barnet er mere eller mindre udviklet, og selv om f.Eks. et Pigebarn har været den provocerende.«

I forbindelse med forslaget om en fast aldersgrænse på 15 år foreslog *Torp* en forførelsesbestemmelse, der svarer til den nugældende bestemmelse i straffelovens § 223, stk. 2, alene med den forskel, at der ikke stilledes krav om, at der skulle foreligge »groft« misbrug. Motiverne indeholder ikke nærmere begrundelse for, at aldersgrænsen blev fastsat til 18 år, men alene følgende udtalelse (U II side 189):

»Hvad de unge angaar, er det næppe betænkeligt at forhøje Aldersgrænsen for dem, der nyder ubetinget Beskyttelse mod kønslig Benyttelse. . . fra 14 til 15 Aar. Men over for Personer over 15 Aar maa det formentlig kræves, at den paagældende »forføres under Misbrug af en paa Alder og Erfaring beroende Overlegenhed . . .«. Derved udelukkes ikke blot Forførelse mellem Jevnaldrende, der staar paa omtrent samme Udviklingstrin, men der er næppe Tvivl om, at dette Udtryk vil blive forstaaet saaledes, at kun grovere Tilfælde af Forførelse rammes...«.

Den mest udførlige begrundelse for en fast aldersgrænse knytter sig til bestemmelsen i § 223, stk. 1, om kønsligt forhold til adoptivbørn, plejebørn m.v. Om denne bestemmelse, der stammer fra straffelovsudkastet af 1923, siges det (U III, mot. sp. 322):

(Bestemmelsen) — »træder i Stedet for Straffelovens § 166, men betegner en Udvidelse af denne, forsaavidt det ikke er en Betingelse, at der skal have fundet nogen Forførelse Sted, idet . . . Forbrydelsen vil foreligge, naar Samleje finder Sted under de angivne Forhold. Den voksne vil i de her anførte Forhold i Kraft af sin Stilling have en Pligt til eller være særlig opfordret til at værne om de unges Kønssædelighed. Naar desuagtet

Samleje finder Sted mellem de paagældende vil der i Almindelighed foreligge et Misbrug af den Myn- dighed og Indflydelse, Stillingen giver den voksne, og selv om i det enkelte Tilfælde den unge maatte have været den provocerende, vil Samleje fra den ældres Side i Almindelighed være en saadan Til- sidesættelse af de Pligter, som Stillingen medfører, at der findes at burde være Plads for Straf.«

B. Homoseksuelle forhold

1. Ved straffeloven af 1930 ophævedes den tidligere gældende generelle kriminalisering af homoseksuelle forhold, herunder forhold mellem voksne personer (straffeloven 1866, § 177: omgængelse mod naturen). I stedet indførtes en fast aldersgrænse for homoseksuelle forhold på 18 år (§ 225, stk. 2) suppleret med en 21 års grænse for forførelse (§ 225, stk. 3) samt en bestemmelse om strafsansvar for den part, der opnår homoseksuelt forhold under omstændig- heder, der ville have medført ansvar efter straf- lovens §§ 216-220 og 222, hvis forholdet havde været heteroseksuelt (§ 225, stk 1).

De nugældende regler om straf for homosek- suelle forhold hviler på det principielle syns- punkt, at kønslige forhold mellem personer af samme køn bør holdes uden for det strafbares område, medmindre der foreligger særlige straf- begrundende omstændigheder, navnlig indgreb i handlefriheden, overgreb mod børn og unge etc. Der henvises herved til følgende udtalelse i kommissionsudkastet fra 1912 (U I, side 206- 207):

(Den foreslåede bestemmelse) — »hviler paa det Synspunkt, at de der nævnte Handlinger maa straffes, fordi den almene Sædelighedsfølelse maa beskyttes mod de Angreb, som disse Handlinger indeholde. Det Straffeværn, som Paragrafen yder skal virke styrkende og befordrende for den almene Sædelighed. Dette Formaals Opnaelse har været bestemmende for Omfanget af det Omraade, man har ment at burde give Paragrafen. Denne beskytter. . . . de unge, der misbruges af voksne, modne Personer. Man har for de unge udstrakt Aldersgrænsen til 21 Aar, navnlig for derved at inddrage en væsentlig Del af den mandlige Ung- dom, der aftjener Værnepligt, under Beskyttelsen. Det maa fraraades at udstrække den absolutte Be- skyttelse længere. Er en Mand bleven 21 Aar, maa man kunne stille det Forlangende til ham, at han kan beskytte sig selv mod Efterstræbelser. Selv om han savner nærmere Kendskab til den unatur- lige kønslige Tilfredsstillelse, kan der dog ikke være Tvivl om, at han er klar over, at slige Hand- lingen ere umoralske, og at han derfor skal af-

holde sig fra dem.« (Herefter omtales udkastets forslag vedrørende homoseksuel prostitution).

»At udvide Strafbarheden udover dette Omraade vilde sikkert modarbejde i Stedet for at fremme Almensædeligheden. Gjorde man i al Almindelig- hed Forholdet strafbart, vilde man give Justitien umulige Opgaver at gennemføre og kun bidrage til, at Forhold, der, foretagne i Stilhed mellem voksne og ansvarlige Personer, ingen skadelig Indflydelse have paa Almenheden, ville blive dragne frem for Offentligheden og netop derigennem udbrede mor- alske Smitte.«

Endvidere henvises til følgende udtalelse i straffelovsudkastet af 1923 (U III sp. 323-324):

»... man bør forlade den til Grund for Straffe- lovens § 177 liggende nu formentlig forældede Op- fattelse, at enhver saadan Handling i sig selv bør være strafbar som stridende mod almindelig Rets- opfattelse og offentlig Moral. Der er her Tale om Forhold, der ikke i Almindelighed bør inddrages under det strafbares Omraade ...

De Tilfælde, hvor der tiltrænges strafferetlig Be- skyttelse, er alene saadanne, hvor kønslig Usæde- lighed mellem Personer af samme Køn enten finder Sted under Omstændigheder svarende til de i §§ ... (om tvang, trusler, misbrug af afhængig- hedsforhold og lignende) angivne, eller udøves under Omstændigheder, der svarer til de i §§ ... (om seksuelt forhold til unge under 15 år og om forførelse af unge under 18 år) angivne. I sidst- nævnte Tilfælde udøves Forbrydelsen af ældre mod yngre, og der vil her normalt foreligge Mis- brug af de unge fra de adress Side.«

Selv om de synspunkter, der er indeholdt i straffelovens forarbejder, således i første række er udtryk for et ønske om at modvirke mis- brugs- og udnyttelsesforhold, er de bestemmel- ser, der blev foreslået, væsentligt forskellige i de enkelte straffelovsudkast:

I straffelovsudkastene af 1912 og 1917 (U I og U II) foresloges en bestemmelse om straf for den, der efter at være fyldt 25 år »øver kønslig Usædelighed med en Person af samme Køn, som ikke er 21 Aar gammel. . .«. Den i U III foreslåede bestemmelse bestod derimod alene i en henvisning til en række af bestem- melserne om heteroseksuelle forhold, herunder bestemmelsen om den faste aldersgrænse på 15 år og bestemmelsen om forførelse af personer under 18 år. Dette synes at være det eneste sted i dansk retsudvikling, hvor man finder et forslag om ligestilling af heteroseksuelt og ho- moseksuelt forhold.

Den nugældende aldersgrænse på 18 år for

homoseksuelt forhold i § 225, stk. 2, stammer fra straffelovsforslaget af 1928 (F II, § 225), som samtidig foreslog en 21 års grænse for forførelsesforhold (§ 225, stk. 3). Det udtales i motiverne (s. 73-74):

»Efter — (straffelovsforslaget af 1924) — var Personer under 15 Aar ubetinget beskyttede. Personer mellem 15 og 18 Aar var beskyttede mod Adoptiv- og Plejeforældre m.fl. mod Forførelse og mod Personer over 25 Aar, medens Personer mellem 18 og 21 Aar var beskyttede mod Personer over 25 Aar. Nærværende Forslag opretholder den ubetingede Beskyttelse af Personer under 15 Aar, men udvider Beskyttelsen af Personer mellem 15 og 18 Aar til at være ubetinget, dog saaledes at Straffen kan bortfalde, naar de paagældende er hinanden omtrent jævnbyrdige i Alder og Udvikling. Beskyttelsen for Personer mellem 18 og 21 Aar foreslaas gjort uafhængig af Gemingsmandens Alder, saaledes at der alene lægges Vægt paa, om Forførelse foreligger.

Man mener ved disse Bestemmelser paa een Gang at ville opnaa tilstrækkelig Beskyttelse for unge Personer og at undgaa Anvendelse af Straf i Tilfælde, hvor saadan vilde følges som en Urimelighed.«

Den særlige bestemmelse i § 225, stk. 3, om straf for forførelse til homoseksuelt forhold blev ophævet ved lov nr. 248 af 9. juni 1967, blandt andet under henvisning til, at bestemmelsen ikke havde haft nogen anvendelse i praksis. Der henvises til Folketingstidende 1966/67, tillæg A, sp. 2454 og 2468, og straffelovrådets indstilling af 4. januar 1967 om straf for homoseksuelle prostitutionsforhold m.v., der er optaget som bilag 2 til lovforslaget (sp. 2491-2526).

2. Foruden de ovennævnte bestemmelser om homoseksuelt forhold i § 225 indeholdt straffeloven af 1930 i sin oprindelige skikkelse en bestemmelse om *modtagelse* af betaling i homoseksuelle forhold (§ 230). Efter denne bestemmelse, der stammede fra straffelovstillægget af 1905, straf fedes den, der »modtager . . . Betaling

for at øve kønslig Usædelighed med en Person af samme Køn . . .«. En tilsvarende bestemmelse om straf for *betalingsyderen* i et homoseksuelt forhold til en person under 21 år blev på grundlag af betænkningen af 1955 om bekæmpelse af prostitution (nr. 139/1955) optaget i straffeloven som § 225, stk. 4, ved lov nr. 163 af 31. maj 1961.

Den sidstnævnte bestemmelse blev ophævet igen ved lov nr. 212 af 4. juni 1965 bl. a. under hensyn til de principielle betænkeligheder, som bestemmelsen kunne give anledning til ved sin særbehandling af homoseksuelle forhold.

§ 230 om straf for betalingsmodtageren i et homoseksuelt prostitutionsforhold blev ophævet ved lov nr. 248 af 9. juni 1967. Ophævelsen af bestemmelsen var i overensstemmelse med en mindretalsudtalelse i straffelovrådets ovennævnte indstilling om straf for homoseksuelle prostitutionsforhold. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1966/67, tillæg A, sp. 2468-2470), udtales bl.a.:

»... § 230 ... giver anledning til væsentlige betænkeligheder, dels på grund af bestemmelsens forhold til principielle strafferetlige synspunkter, dels fordi den kan medføre, at strafforfølgning indledes i tilfælde, hvor dette virker uheldigt.

Det synes ikke stemmende med ellers anerkendte strafferetlige synspunkter, at den, der modtager betaling for homoseksuelt forhold, straffes, medens betalerens forhold er straffrit (medmindre betalingsmodtageren er under 18 år, jfr. § 225, stk. 2). Denne ansvarsplacering forekommer vel særlig stødende, når det tages i betragtning, at formålet med § 230 navnlig er en beskyttelse af betalingsmodtageren. «

Uden for de bestemmelser i straffelovens kapitel 24, som straffelovrådet her beskæftiger sig med, er der siden 1930 sket ændringer i bestemmelserne om voldtægt, alfonseri m.v. og pornografi. Endvidere er der sket ændringer i bestemmelsen om seksuelt forhold mellem nærtbeslægtede.

III. Fremmed ret

I det følgende gives i summarisk form nogle oplysninger om aldersgrænser i andre lande. Oversigten er i det væsentlige begrænset til de regler, der svarer til straffelovens § 222, stk. 1, (jfr. § 224), og § 225, stk. 2.

1. Norge

Efter den norske straffelovs § 196 straffes »utuktig omgang« med en person under 16 år. Reglen omfatter både heteroseksuelt og homoseksuelt forhold. Indtil en lovændring af 1972 var homoseksuelt forhold strafbart uden nogen aldersgrænse.

I § 195 findes en regel om straf skærpelse, for så vidt angår »utuktig omgang« med en person under 14 år. Ansvar efter denne bestemmelse kan pålægges, selv om der ikke har foreligget forsæt eller uagtsomhed i relation til den unges alder. Efter en lovændring af 1963 kræves derimod uagtsomhed, når det drejer sig om unge mellem 14 og 16 år.

En 16-årsgrænse findes også i § 212 om »utuktig handling«, d.v.s. forhold der ikke kan henføres under § 196 om »utuktig omgang«. Det drejer sig overvejende om handlinger, der i dansk ret henhører under § 232 om blufærdighedskrænkelse.

Hertil kommer bl.a. en bestemmelse i § 197 om beskyttelse af unge under 18 år, der står under gerningsmandens »myndighed eller op-sikt«.

2. Sverige

Efter den svenske brottsbalk kap. 6, § 3, straffes »könsligt umgänge« med et barn under 15 år. Denne regel omfatter både heteroseksuelt og homoseksuelt forhold. Men derudover gælder der for homoseksuelt forhold en 18-års grænse, 6:4, stk. 2. Grænserne er altså de samme som i dansk ret.

Der henvises desuden til 6:4, stk. 1, om heteroseksuelt forhold til en person under 18 år, som står under gerningsmandens tilsyn, forsorg etc. For homoseksuelt forhold er grænsen under disse omstændigheder 20 år. En 18 års grænse gælder også efter 6:8, der handler om den, som ved at love eller yde betaling skaffer eller søger at skaffe sig tilfældig kønslig forbindelse med en person under 18 år. Er der tale om homoseksuelt forhold, er aldersgrænsen under disse omstændigheder 20 år.

En regel om uagtsomhed i forbindelse med alderskriterier findes i 6:9 om ansvar for »den, som icke insåg men hade skälig anledning antaga att den andra ej uppnått sådan ålder«.

Den i 1971 nedsatte »sexualbrottsutredning« har bl. a. til opgave at overveje ændringer i de gældende bestemmelser om aldersgrænser. Ved straffelovrådets møde med den svenske komité er det oplyst, at de svenske overvejelser går i retning af at foreslå en for heteroseksuelt og homoseksuelt forhold fælles aldersgrænse ved 14 år.

3. Finland

Efter den finske straffelovs kapitel 20, § 3, stk. 1, straffes »samlag eller någon annan därmed jämförbar otukt« med en person under 14 år. Er gerningsmanden fyldt 16 år, er sådant forhold strafbart, hvis det begås over for personer, der er fyldt 14 år, men ikke 16 år. Reglerne omfatter både heteroseksuelt og homoseksuelt forhold.

Reglerne om homoseksuelt forhold suppleres af bestemmelsen i § 5, stk. 2, hvorefter forholdet er strafbart, hvis det begås over for personer, der er fyldt 16, men ikke 18 år, og gerningsmanden selv er fyldt 18 år.

Hertil kommer for homoseksuelt forhold en bestemmelse om beskyttelse af unge under 21 år, der står under gerningsmandens tilsyn, for-

sorg etc. For heteroseksuelt forhold er grænsen under disse omstændigheder 18 år.

4. Vesttyskland

Efter den vesttyske straffelovs § 176 straffes den, der foretager »sexuelle Handlungen« mod et barn under 14 år. For så vidt angår homoseksuelle handlinger, er aldersgrænsen 18 år, jfr. § 175.

Udtrykket »sexuelle Handlung« er ikke defineret i loven; det hedder blot i § 184 c, at udtrykket kun omfatter handlinger, »die im Hinblick auf das jeweils geschützten Rechtsgut von einiger Erheblichkeit sind«. Derimod har loven i de ovenfor nævnte §§ 175 og 176 udtrykkelig bestemt, at strafansvaret både omfatter handlinger foretaget mod en anden (»an einer Person«) og handlinger, som den pågældende lader foretage mod sig selv (»an sich vornehmen lässt«). Desuden fremhæves, for så vidt angår personer under 14 år, handlinger, som gerningsmanden foretager i barnets påsyn (»vor einem Kind«), og forhold, der består i at bestemme barnet til at foretage »sexuelle Handlungen« i gerningsmandens eller en tredje persons påsyn, såfremt gerningsmanden handler »um sich, das Kind oder einen anderen hierdurch sexuell zu erregen« (§ 176 (5)).

Med henblik på særlige tilfælde gælder der forhøjede aldersgrænser, se bl.a. § 174 om unge betroet til opdragelse, uddannelse m.v. og § 182 om forførelse af en pige under 16 år.

De nugældende regler om sædelighedsforbrydelser er resultatet af en lovrevision i 1973.

5. Holland

Efter en lovændring af 1971 gælder i Holland en for heteroseksuelle og homoseksuelle forhold fælles aldersgrænse på 16 år. For visse særlige tilfælde gælder der en forhøjet aldersgrænse.

Ligestillingen af heteroseksuelt og homoseksuelt forhold er foranlediget af en betænkning afgivet af den såkaldte »Spejler-komite«. Det er oplyst for straffelovrådet, at spørgsmålet om ændring af bestemmelserne om sædelighedsforbrydelser er under ny overvejelse i Holland.

6. England

Aldersgrænsen for heteroseksuelt forhold er 16 år, jfr. Sexual Offences Act sect. 5 om »unlawful sexual intercourse« og sect. 14 om »indecent assault«. For så vidt angår homoseksuelt forhold har man ved Sexual Offences Act 1967 afskaffet det hidtil gældende generelle straffebud og fastsat en aldersgrænse ved 21 år. Om forarbejderne til den engelske lovændring henvises navnlig til Report of the Committee on Homosexual Offences (»Wolfenden Report«) af 1957.

En privat organisation, »Sexual Law Reform Society«, har i en betænkning af 1974 foreslået en fælles aldersgrænse (»age of consent«) for heteroseksuelt og homoseksuelt forhold ved 14 år.

IV. Anmeldelser, tiltalefrafald, domfældelser m.v. vedrørende overtrædelser af § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2

I det følgende gives nogle oplysninger om antallet af anmeldelser og afgørelser vedrørende overtrædelser af § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, gennem de senere år. I forbindelse hermed redegøres for anklagemyndighedens praksis med hensyn til meddelelse af påtalefrafald. Oplysningerne bygger dels på kriminalstatistikken fra 1970-72, suppleret med tal for 1973, der er stillet til rådighed af Danmarks Statistik, dels på en redegørelse fra rigsadvokaten.

Oplysningerne fra kriminalstatistikken (tabel 8 og 17) er samlet i to tabeller, henholdsvis vedrørende heteroseksuelle og homoseksuelle forhold. Foruden overtrædelser af § 222, stk. 1, omfatter tabel I vedrørende heteroseksuelle forhold overtrædelser af § 224 (anden kønslig omgængelse end samleje) og § 226 (uagtsomhed med hensyn til barnets alder). Tabel II vedrørende homoseksuelle forhold omfatter overtrædelser af § 225 og § 226. Tallene for anmeldelser 03 for domfældelser er ikke umiddelbart sammenlignelige, idet anmeldelsesstatistikken omfatter hver enkelt anmeldt overtrædelse, mens én afgørelse i domfældelsesstatistikken ofte angår flere overtrædelser, begået af samme gerningsmand.

De angivne tal må tages med et vist forbehold. Den forholdsvis komplicerede opbygning af reglerne om seksuelt forhold til børn og unge rummer en række fejlmuligheder ved indsamling og statistisk bearbejdning af oplysninger om reglerne anvendelse, og det kan af samme grund være vanskeligt at sammenligne forskellige statistiske opgørelser. Tallene egner sig derfor kun til at give et almindeligt indtryk af niveauet og udviklingstendensen for anmeldelser og afgørelser gennem de senere år.

Kriminalstatistikens oplysninger vedrørende antallet af påtalefrafald er ikke medtaget i oversigten, idet statistikens tal (0 for de se-

TABEL I
Heteroseksuelle forhold

	1970	1971	1972	1973
Anmeldelser	309	353	327	209
Gerningsmanden fundet, men sagen henlagt på grund af bevisets stilling . .	50	40	38	24
Opklaret (tilfælde, hvor der er eller kunne være rejst tiltale)	249	242	174	177
Domfældelser	72	71	68	41

neres år) må antages at skyldes en kodningsfejl. I stedet har straffelovrådet indhentet oplysninger om påtalefrafald fra rigsadvokaten.

Det fremgår af rigsadvokatens redegørelse, at anklagemyndigheden gennem en årrække har fulgt den praksis at meddele påtalefrafald for overtrædelse af § 222, stk. 1, når pigen var over 14 år og gerningsmanden under 18 år, forudsat at samlejet har været fuldt frivilligt. Kompetencen til at meddele påtalefrafald i sådanne tilfælde er ved justitsministeriets bekendtgørelse nr. 300 af 26. juni 1972 henlagt til statsadvokaterne. Efter rigsadvokatens redegørelse har statsadvokaterne i årene 1972 og 1973 meddelt sådanne påtalefrafald i tilsammen 13 tilfælde. Rigsadvokaten oplyser endvidere, at påtalefrafald for overtrædelse af § 222, stk. 1, også forekommer, når pigen er yngre end 14 år eller gerningsmanden ældre end 18 år. I sådanne tilfælde træffes afgørelsen af rigsadvokaten efter bestemmelsen i retsplejelovens § 723, stk. 2. Påtalefrafald efter denne bestemmelse er meddelt, hvor forbindelsen har haft en fastere karakter, eller hvor andre særlige omstændig-

heder, f.eks. den kvindelige parts modenhed, forestående ægteskab mellem parterne eller lignende, taler herfor. Påtale vedrørende forhold af denne karakter blev i 1973 frafaldet i 10 tilfælde.

Kriminalstatistikens oplysninger om seksuelle forhold til børn under 15 år omfatter samtlige aldersgrupper under 15 år. På grundlag af tabel I er det således ikke muligt at danne sig et indtryk af antallet af forhold, der vil blive straffri, såfremt aldersgrænsen i § 222, stk. 1, nedsættes til 14 år. Efter straffelovrådets anmodning har rigsadvokaten derfor tilvejebragt oplysninger om antallet og karakteren af sager vedrørende overtrædelser af § 222, stk. 1, hvor den unge var fyldt 14 år. Rigsadvokatens oplysninger bygger på indberetninger fra statsadvokaterne. På grund af særlige omstændigheder mangler der indberetning fra en enkelt statsadvokatur. Denne begrænsning i grundlaget for de anførte oplysninger, der også gælder de af rigsadvokaten meddelte oplysninger vedrørende sager om homoseksuelt forhold, ændrer dog næppe væsentligt i de angivne størrelsesforhold.

Det fremgår af rigsadvokatens redegørelse, at der for 1972 og 1973 er indberettet i alt 55 sager om overtrædelse af § 222, stk. 1, vedrørende forhold til piger på 14 år begået af mænd over 18 år. Rigsadvokaten anslår på dette grundlag, at der årligt forekommer 35-40 sager af denne karakter. Sagerne fremkommer jævnligt i forbindelse med faderskabssager eller uholdbare anmeldelser om voldtægt. I nogle af sagerne foreligger en række forhold, såvel flere forhold til samme pige som forhold til flere piger. Tallene omfatter også overtrædelser af straffelovens § 224, men derimod ikke tilfælde, hvor sigtelsen alene har angået overtrædelse af straffelovens § 226.

I 24 af de sager, som er indberettet til rigsadvokaten, er påtale opgivet enten som følge af, at der ikke kunne føres bevis for, at gerningsmanden havde kendskab til, at pigen var under 15 år, eller fordi der ikke forelå tilstrækkeligt bevis for, at et kønsligt forhold, der var strafbart efter § 222 eller § 224, havde fundet sted. I et enkelt tilfælde måtte anmeldelsen anses for grundløs.

I 11 tilfælde blev påtale frafaldet af rigsadvokaten på grundlag af retsplejelovens § 723, stk. 2. (Det bemærkes i rigsadvokatens redegørelse, at indberetningerne vedrørende sådanne sager må antages at være ufuldstændige, idet

antallet af påtalefrafald efter retsplejelovens § 723, stk. 2, som ovenfor anført var 10 alene for året 1973). De resterende 20 sager blev fremsendt til retslig afgørelse. I nogle af disse sager omfattede tiltalen tillige § 223 (plejebarn) eller § 217 (tiltvunget samleje) eller forhold, der lå forud for pigens 14. år. I en enkelt sag blev den tiltalte frifundet.

Det oplyses i rigsadvokatens redegørelse, at en forholdsvis stor andel af sagerne om kønsligt forhold mellem 14-årige piger og mænd over 18 år vedrører udenlandske gerningsmænd, der jævnligt påberåber sig ukendskab til aldersgrænsen i § 222. Ikke alle indberetningerne indeholder oplysninger om alderskombinationerne, og de giver ikke grundlag for en beskrivelse af typiske handlingsforløb. I det omfang oplysninger er meddelt, tyder de efter rigsadvokatens opfattelse ikke på, at situationen, hvor gerningsmanden har udnyttet en på alder eller erfaring beroende overlegenhed, er regelmæssigt forekommende uden for tilfælde, hvor der tillige er tiltalegrundlag efter straffelovens § 223, stk. 1.

Straffelovrådet skal ikke knytte nærmere bemærkninger til de ovenfor angivne oplysninger. Der er dog grund til at hæfte sig ved, at der efter rigsadvokatens oplysninger i 1972 og 1973 kun blev gennemført tilsammen 19 sager vedrørende overtrædelse af § 222, stk. 1, i tilfælde, hvor pigen var 14 år, og at der i en del af disse sager forelå andet tiltalegrundlag. Det

TABEL II

Homoseksuelle forhold

	1970	1971	1972	1973
Anmeldelser (§ 225, jfr. § 222, evt. jfr. § 226)	136	151	98	73
Heraf med børn under 15 år	110	115	64	65
Gerningsmanden fundet, men sagen henlagt på grund af bevisets stilling . .	15	12	4	
Heraf med børn under 15 år	11	9	4	8
Opklaret (tilfælde, hvor der er eller kunne være rejst tiltale)	87	114	47	53
Heraf med børn under 15 år	67	91	28	45
Domfældelser (§ 225, (§ 226)).	27	14	23	32
Heraf med børn under 15 år	15	11	17	26

bemærkes herved, at der, som det fremgår af tabel I, efter kriminalstatistikken i 1972 og 1973 tilsammen gennemførtes i alt 109 sager vedrørende overtrædelse af § 222, stk. 1.

Det fremgår af tabel II, at hovedparten af de anmeldte overtrædelser og af domfældelserne vedrørende § 225, stk. 2, angår forhold til børn under 15 år. Med henblik på en nærmere vurdering af konsekvenserne af en nedsettelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold til 14 år har straffelovrådet anmodet rigsadvokaten om en redegørelse til belysning af, hvor stor en del af sagerne vedrørende forhold til børn under 15 år der angår forhold til unge på 14 år.

Det fremgår af rigsadvokatens redegørelse, at der for 1972 og 1973 er indberettet i alt 13 sager om homoseksuelt forhold til unge i aldersklassen 14 år. Det fremgår endvidere af redegørelsen, at en ikke ringe del af disse sager angik flere forhold over en længere periode og flere drenge, således at sagerne også omfattede forhold til drenge uden for 14 års aldersklassen. Enkelte sager omfattede tillige andre straffebestemmelser: § 215 (unddragelse af forældremyndighed), § 219 (medarbejder ved ungdomshjem) og § 217 (ulovlig tvang). I 9 tilfælde blev sagen fremmet til dom, i 2 af disse dog alene

med domfældelse efter § 232. En af de dømte var 66 år, 2 mellem 40 og 45 år, 3 mellem 30 og 35 år og 3 mellem 25 og 30 år. De fleste var tidligere straffet for tilsvarende overtrædelser. I 3 sager blev påtale opgivet, i det ene tilfælde, fordi anmeldelsen måtte anses for urigtig, og i én sag blev meddelt påtalefravalb.

Efter rigsadvokatens oplysninger blev der således (når der bortses fra sager ved den statsadvokatur, hvorfra der ikke foreligger opgørelse) i 1972 og 1973 gennemført tilsammen 7 sager vedrørende overtrædelser af § 225, stk. 2, i tilfælde, hvor den unge var 14 år gammel, og i en del af disse sager forelå andet tiltalegrundlag. Ud fra kriminalstatistikens opgørelser, jfr. ovenstående oversigt, kan antallet af sager, der gennemførtes til domfældelse i 1972 og 1973 vedrørende forhold til unge i aldersgruppen 15-18 år, beregnes til i alt 12. Med det forbehold, at man ikke uden videre kan sammenholde kriminalstatistikens og rigsadvokatens opgørelser, synes man således på det foreliggende grundlag at kunne gå ud fra, at kun en mindre del (formentlig ca. 20) af de tilsammen 55 sager, der i 1972 og 1973 gennemførtes til domfældelse vedrørende overtrædelse af § 225, har angået forhold til unge i aldersgruppen 14-18 år.

V. Faste aldersgrænser eller konkret bedømmelse

Som det fremgår af afsnit I, er straffelovens regler om seksuelt forhold til børn og unge udformet på to forskellige måder. Efter reglerne i § 222, stk. 1, § 223, stk. 1, og § 225, stk. 2, er strafansvaret alene betinget af, at den unge har været under en vis alder, mens det efter § 223, stk. 2, yderligere kræves, at der i det konkrete tilfælde har foreligget et groft misbrug af den unge.

Strafansvaret efter § 223, stk. 1, er begrænset til tilfælde, hvor den voksne indtager en særlig stilling som opdrager eller lærer for den unge. Den faste aldersgrænse på 18 år må ses på baggrund af de særlige muligheder for misbrug eller udnyttelse af den unge, som en sådan stilling giver den voksne. Der henvises herved til den i afsnit II gængs udtalelse fra straffelovens forarbejder (U III side 321).

Strafansvaret efter de praktisk vigtigste bestemmelser, nemlig § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, har en videre rækkevidde. Navnlig ved overvejelsen af disse bestemmelser rejser der sig det spørgsmål, om den strafferetlige beskyttelse af børn og unge muligt kunne begrænses til tilfælde, hvor det seksuelle forhold er opnået gennem en konkret uheldig påvirkning - misbrug, udnyttelse, forledelse eller lignende - af den unge. For så vidt angår § 222, stk. 1, er dette spørgsmål omfattet af rådets kommissorium. En ordning efter de nævnte retningslinier vil indebære en ophævelse af reglerne i § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, om faste aldersgrænser.

Det er straffelovrådets opfattelse, at det strafferetlige værn for børn og unge mod seksuelle forhold fortsat bør finde udtryk i regler, der knytter strafansvaret til en fast aldersgrænse. En opgivelse af sådanne grænser til fordel for en bedømmelse af forholdene i det enkelte tilfælde vil have meget store ulemper.

Det må for det første fremhæves, at en regel indeholdende en aldersgrænse giver både de

voksne og de unge langt den klareste vejledning med hensyn til, under hvilke omstændigheder seksuelt forhold kan etableres uden strafisiko for den ældre part. Udtryk som »misbrug« og lignende vil efterlade en betydelig tvivl om, hvornår en person straffrit kan indlade sig på kønsligt forhold til en ung person, der fuldtud har været indforstået hermed. Denne uskarphed i afgrænsningen ville blive større, jo mere domstolene i deres praksis afveg fra alderskriterier, f.eks. ved i nogle tilfælde at statuere straffrit forhold til 12-årige, i andre strafbart forhold til 14-årige, ud fra en bedømmelse af de konkrete omstændigheder, herunder den unges fysiske og psykiske modenhed.

En regel om en af aldersgrænser uafhængig konkret bedømmelse ville også volde store vanskeligheder i retsanvendelsen. En lovregel ville mest sandsynligt få et sådant indhold, at den kun gav domstolene ringe vejledning med hensyn til, hvilke kønslige forhold det har været lovgiverens ønske at ramme, resp. at tillade. Der vil endvidere ofte være vanskeligheder forbundet med at føre bevis for de faktiske omstændigheder, som taler for at anse forholdet som strafbart, f.eks. en af den ældre part udvist utilbørlig påvirkning af den unge. Men ikke mindst er der grund til at fremhæve, at gennemførelsen af straffesager, hvis udfald beror på en konkret bedømmelse, kunne blive en betydelig belastning for de unge. Ikke blot vil det blive nødvendigt, at de udspørges langt mere indgående, end det nu sker, om baggrunden for etableringen af det seksuelle forhold. Der vil også være en risiko for, at opmærksomheden i retssalen samler sig om oplysninger vedrørende den unges tidligere adfærd, herunder eventuelle tidligere seksuelle erfaringer, om deres fysiske udvikling etc. Der kan fra forsvarerens side blive lagt stor vægt på at fremhæve omstændigheder, der taler for, at den unge har

været erfaren, provokerende eller »villig« eller på anden måde har udvist en adfærd, der taler til gunst for den tiltalte. Alt i alt må man regne med, at straffesager med en bevisførelse og argumentation af den her nævnte karakter vil have socialt og psykologisk uheldige virkninger på de unge.

Som det fremgår af det følgende, er det efter straffelovrådets opfattelse vanskeligt at nå frem til en klar formulering af de hensyn, der er bestemmende for den strafferetlige beskyttelse, og til de nærmere konsekvenser heraf med hensyn til reglerne affattelse. Straffelovrådet finder imidlertid, at allerede de foran anførte betragtninger klart taler for, at man fortsat afgrænser handlefriheden på dette område ved hjælp af alderskriterier.

Under straffelovrådets møde med den svenske seksualbrottsutredning oplystes det, at det svenske udvalg ligeledes har overvejet spørgsmålet om at angive det straffbare område ved en bestemmelse om misbrug eller lignende i stedet for at anvende faste aldersgrænser. Med det forbehold, at udvalget endnu ikke har afsluttet sine overvejelser, tilkendegav man fra svensk side, at udvalget ligesom straffelovrådet er nået frem til det standpunkt, at strafansvaret fortsat bør knyttes til en fast aldersgrænse. Samtidig oplystes det, at det svenske udvalg har overvejet at supplere reglen om en fast aldersgrænse med en bestemmelse om straffrihed i »ringa fall«.

Det er straffelovrådets opfattelse, at en regel baseret på en aldersgrænse ikke bør suppleres med en adgang for domstolene til efter en overvejende skønsmæssig bedømmelse at statuere straffrihed i tilfælde, hvor den unge var under aldersgrænsen. Det er nærliggende at antage, at man ved anvendelsen af en sådan bestemmelse især måtte have tilfælde for øje, hvor den unge har været særlig aktiv ved etableringen af forholdet eller er så veludviklet, at behovet for

strafferetlig beskyttelse ikke foreligger i samme grad som i andre tilfælde. En bestemmelse om straffrihed ville derfor i det væsentlige være forbundet med de samme ulemper som en regel, der knytter strafansvaret til en konkret bedømmelse på grundlag af udtryk som misbrug eller lignende.

Straffelovrådet har imidlertid overvejet, om der til den faste aldersgrænse bør knyttes en regel om, at den forskyldte straf kan bortfalde i tilfælde, hvor gerningsmanden og den mindreårige er omtrent jævnbyrdige i alder og udvikling. En bestemmelse af denne karakter findes i den gældende § 225, stk. 2, om homoseksuelt forhold. En sådan bestemmelse ville have den principielle fordel, at den i et vist omfang ville give domstolene mulighed for at lade straffen bortfalde ud fra samme hensyn, som er afgørende for anklagemyndighedens meddelelse af påtalefraval. Den ville dog næppe få nogen nævneværdig praktisk betydning. Som det fremgår af afsnit IV, fratager anklagemyndigheden påtale for overtrædelse af § 222, stk. 1, selv når der foreligger en ikke ubetydelig aldersforskel mellem gerningsmanden og den mindreårige. Hertil kommer, at domstolene har adgang til at lade straffen bortfalde efter den almindelige bestemmelse i § 84, se herved navnlig § 84, stk. 1, nr. 2, om tilfælde, hvor gerningsmanden var under 18 år på gerningens tidspunkt, ligesom domstolene vil kunne afsige betinget dom.

Straffelovrådet finder derfor ikke, at der er behov for en særlig bestemmelse af den angivne karakter i forbindelse med bestemmelsen om den faste aldersgrænse i § 222, stk. 1. Såfremt aldersgrænsen for homoseksuelt forhold ned sættes til samme aldersgrænse som efter § 222, stk. 1, vil der efter rådets opfattelse heller ikke være behov for en særregel om strafbortfald med hensyn til homoseksuelt forhold.

VI. Spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelt forhold

Spørgsmålet om nedsættelse af straffelovens aldersgrænser rummer kun få problemer af juridisk karakter. De gældende regler giver ikke anledning til fortolkningstvivil, og udformningen af ændrede regler kan ikke volde lovtekniske vanskeligheder. Med hensyn til valget af aldersgrænser er der kun begrænset vejledning at hente i erfaringer fra strafferetsplejens område. Der må først og fremmest lægges vægt på oplysninger om behovet for beskyttelse af børn og unge, om deres fysiske og psykiske udvikling, om mulige skadevirkninger af tidlige seksuelle forhold, om de seksuelle vaner blandt unge etc. Straffelovrådet har set det som sin hovedopgave at redegøre for de synspunkter, der kan fremlægges af myndigheder og enkeltpersoner med særligt kendskab til sådanne forhold. Rådet har forsøgt at foretage en bedømmelse og afvejning af disse oplysninger. Men det vil fremgå af det følgende, at der i valget af aldersgrænser i høj grad indgår overvejelser, som er præget af skøn og vurderinger. Det må antages, at også en moralsk bedømmelse af de tidlige seksuelle forhold kan påvirke valget af aldersgrænser. Det gælder bl.a. den form for moralsk vurdering, som kan anlægges ud fra et forældresynspunkt. Straffelovrådet har ikke set det som sin opgave at give udtryk for sådanne vurderinger.

Bemærkningerne i dette afsnit sigter navnlig på de spørgsmål, der knytter sig til heteroseksuelle forhold i ung alder.

1. Udnyttelse af børn ved seksuelt forhold

Forinden man omtaler spørgsmålet om mulige skadevirkninger, skal det fremhæves, at der også er andre synspunkter, som kan tale for en strafferetlig beskyttelse af unge. Det forhold, som udvises af den ældre part, kan i sig selv være et misbrug eller en udnyttelse af den unge. Misbruget kan i alvorlige tilfælde have den karakter, at barnet gøres til en mere eller mindre

viljeløs genstand for den voksnes seksuelle tilfredsstillelse. Det er særligt klart, når det drejer sig om meget små børn, men kan også gøre sig gældende i forbindelse med seksuelt forhold til noget større børn. Ulovlig tvang til opnåelse af kønsligt forhold er strafbar efter §§ 216 og 217. Men dels kan en sådan tvang være ubeviselig i det enkelte tilfælde, bl.a. fordi barnet kan være ude af stand til at gøre klart rede for, hvad der er passeret, dels kan der forekomme handlinger, der rummer et tvangslignende moment uden at falde ind under de i §§ 216 og 217 beskrevne forhold. Også uden for sådanne tilfælde kan der forekomme forhold fra den ældre parts side, som udgør en krænkelse af barnet. Der er et mellemområde mellem på den ene side den tvangsmæssige eller tvangslignende adfærd og på den anden side en indvilligelse fra barnets side, der er fuldstændig frivillig og udspringer af en klar forståelse af forholdets karakter.

Dette mellemområde kan belyses med udgangspunkt i § 223, stk. 2, om forførelse af personer under 18 år. Bestemmelsen bygger på den antagelse, at der uden anvendelse af tvang kan forekomme en psykologisk udnyttelse af en overlegenhed i alder og erotisk erfaring, som er et misbrug af den unge. Når bestemmelsen har ringe praktisk betydning, skyldes det dels bevismæssige vanskeligheder, dels at det formentlig ikke i nutiden er noget hyppigt forekommende, at en 15-17 årig bliver genstand for en andens forførelse på den nævnte måde.

Når det drejer sig om børn på under ca. 14 år, må det antages, at kønsligt forhold noget hyppigere kan tænkes opnået på en sådan måde, at barnet er blevet lokket - eller direkte skræmt - til at indlade sig på noget, som det står fremmed overfor. Det er et misbrug af barnet at bevæge det til at indlade sig på et seksuelt forhold, når den ældre part ikke respekterer bar-

nets begrænsede dømmekraft og dets mangelfulde sjælelige - og måske fysiske - forudsætninger for at være partner i en seksuel oplevelse.

2. Skadevirkninger ved seksuelle forhold i ung alder

Børn under et vist alderstrin er præget af umodenhed og manglende forståelse af seksuallivets karakter og betydning. Det er baggrunden for, at de kan være genstand for de ovenfor omtalte misbrug. Af samme grund må man også regne med, at påbegyndelse af seksuelle forhold på alderstrin, hvor den tilstrækkelige modenhed ikke er til stede, kan have skadelige virkninger af forskellig karakter. Der er både tale om skadevirkninger, som umiddelbart gør sig gældende på det pågældende alderstrin, og om ugunstige virkninger på længere sigt af at indlede seksuelle forhold for tidligt.

a. Der kan for det første peges på risikoen for *uønskede graviditeter* og *kønssygdomme*. Under en drøftelse med straffelovrådet har kontorchef Magna Nørgård, Mødrehjælpen i København, fremhævet, at det årlige antal abortansøgninger for piger under 15 år er mere end tredoblet siden 1958, både i absolutte tal (fra 35 i 1958 til 116 i 1972) og i forhold til antallet af piger inden for den pågældende aldersklasse. En tilsvarende stigning gør sig gældende med hensyn til antallet af abortansøgninger fra 15-årige piger.

Disse oplysninger må dog ses i sammenhæng med, at piger under 15 år hidtil ikke har haft adgang til at få anvist svangerskabsforebyggende midler. Den fortolkning af straffelovens § 222, stk. 1, der er baggrunden for denne begrænsning af adgangen til at give unge forebyggende midler, drøftes nedenfor under punkt 3.

Særlig med hensyn til risikoen for *kønssygdomme* kan henvises til overlæge Knud Ekstrøms disputats »Gonorrhoe hos unge« (1972). Det fremhæves bl.a. (s. 112), at gonorrhoe-patienter har debuteret tidligere seksuelt end normalbefolkningen.

Også retslægerrådet henleder opmærksomheden på risikoen for *uønskede graviditeter* og *kønssygdomme* hos piger med tidlig seksuel debut. Der henvises til retslægerrådets skrivelse af 11. december 1972 (bilag 2), hvor det anføres, at »det (er) kendt, at tidlig seksuel debut ofte fører til mange seksuelle kontakter med deraf

følgende risiko for graviditet og veneriske infektioner. Den betydelige stigning i de senere år i antallet af gonorrhoe med fare for mere varige underlivslidelser og af uønskede graviditeter hos ganske unge piger vidner herom«.

b. Der kan endvidere være spørgsmål om *skadevirkninger af social karakter*. Der sigtes især på den mulighed, at unge (piger), der tidligt påbegynder seksuelle forhold, på grund af manglende modenhed og omtanke vil være særlig udsat for at glide ind i hel - eller halv - prostitution og en hermed følgende social deroute. I den forbindelse kan peges på, at reglen i § 222, stk. 1, kan indebære en beskyttelse af unge under 15 år mod prostitution. Direktoratet for Københavns børne- og ungdomsværn har således under en drøftelse med straffelovrådet anført, at der synes at være en vis tendens til, at det mandlige prostitutionsklientel udviser tilbageholdenhed med hensyn til at indlade sig med helt unge piger.

Straffelovrådet har på denne baggrund anmodet socialstyrelsen, direktoratet for børne- og ungdomsværnet i København og Københavns politi om en udtalelse om spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen i § 222, stk. 1, til 14 år. Udtalelserne er optaget som bilag 3, 4 og 6.

Det anføres i socialstyrelsens udtalelse af 14. november 1974, at en nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold til 14 år ikke ville give børne- og ungdomsforsorgen væsentligt større problemer, og man finder intet at indvende mod en sådan nedsættelse.

I direktoratet for Københavns børne- og ungdoms værns udtalelse af 18. oktober 1974 anføres det, at betænkighederne ved en nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold næppe er af så tungtvejende karakter, som når der er tale om homoseksuelle forbindelser, og man vil efter omstændighederne ikke finde tilstrækkelig anledning til at udtale sig imod en nedsættelse af aldersgrænsen i § 222, stk. 1, til 14 år.

I Københavns politis skrivelse af 13. februar 1975 udtales det, at der efter politiets opfattelse ikke kan rejses vægtige indvendinger mod, at aldersgrænsen i § 222, stk. 1, nedsættes til 14 år.

c. Endelig er det et spørgsmål, om tidlig seksuel debut kan have *psykiske skadevirkninger* for den unge, hvis personlighedsudvikling

endnu kun er i sin begyndelse. Der kunne tænkes at være en risiko for en negativ prægning af den unges emotionelle holdning over for seksuallivet i form af seksualangst eller frigiditet eller en mere almindelig indstilling af væmmelse eller ubehag ved seksuelle handlinger. Man kunne også tænke sig, at tidlige seksuelle forhold vil indebære en psykisk belastning af den unge, der på anden måde griber ind i den unges personlighedsudvikling og vanskeliggør en harmonisk udvikling fra barn til voksen. Endvidere kan som en mere begrænset psykisk skadevirkning nævnes den følelse af at være blevet misbrugt, forført eller krænkede i blufærdigheden, som en seksuel oplevelse i ung alder vil kunne efterlade hos den unge.

Efter det for straffelovrådet oplyste foreligger der ikke lægelige eller andre undersøgelser, der nærmere kan belyse spørgsmålet om, hvorvidt eller i hvilket omfang tidlig påbegyndelse af seksuelt samliv medfører psykiske skadevirkninger som her nævnt.

Der kan henvises til professor, dr. med. Kai Tolstrups afhandling »Om skadevirkninger af sædelighedsforbrydelser mod piger« i Juristen 1969, s. 253-262. I denne afhandling, der angår både de psykiske følger af grovere sædelighedsforbrydelser mod piger under 15 år (voldtægt, blodskam m.v.) og af rene overtrædelser af § 222, stk. 1, fremhæves det bl.a. (s. 253), at der ikke foreligger »nogen sikker viden om de eventuelle skadelige psykiske følger af sædelighedsforbrydelser mod piger«. I samme afhandling bemærkes (s. 261), »at børnepsykiaterens erfaring ikke støtter sandsynligheden af, at en sådan psykisk skadevirkning (af sædelighedsforbrydelser) skulle være ret hyppig eller svær«, ligesom det understreges (s. 262), at »selv sædelighedsforbrydelsen (altså ikke i almindelighed (synes) at medføre varig psykiatrisk lidelse«. Overlæge, dr. med. Jørgen Voigt giver udtryk for tilsvarende synspunkter i en afhandling om »Sexual offences in Copenhagen: A medico-legal study« i det hollandske tidsskrift *Forensic Science* 1972, s. 67-76. I afhandlingen, der bygger på en undersøgelse af 710 ofre for sædelighedsforbrydelser, hvoraf størstedelen var børn under 15 år, fremhæves det (s. 74), at der (kun) vides lidt om virkningerne af sædelighedsforbrydelser mod børn på barnets seksuelle og psykiske udvikling, men at meget tyder på, at virkningerne i de fleste tilfælde er ubetydelige.

Endvidere henvises til retslægerådets erklæring af 11. december 1972 (bilag 2). Det udtal-

les her, at »psykisk modning ikke uden videre følger den fysiske modning«, og at det fald i alderen for menstruationens indtræden, som har fundet sted gennem de sidste generationer, »ikke for befolkningen som helhed er ensbetydende med større psykisk modenhed og dermed personlighedsstyrke til at indlede seksuelt forhold på et tidligere alderstrin«. Samtidig anfører retslægerådet, at »den lægelige viden om eventuelle psykiske skadevirkninger af tidlig påbegyndelse af seksuelt samliv eller af at have været udsat for sædelighedsforbrydelser på det her omhandlede alderstrin kun er spredt og ufuldstændig«.

3. Betydningen af straffelovens § 222, stk. 1, for spørgsmålet om anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge under 15 år.

Spørgsmålet om adgangen til at anvise svangerskabsforebyggende midler til unge er omhandlet i § 3 i lov nr. 282 af 7. juni 1972 om svangerskabshygge og fødselskontrol. Efter denne bestemmelse kan der altid - d.v.s. også uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver - ordineres forebyggende midler til personer, der er fyldt 15 år. Svangerskabsforebyggende midler kan ligeledes altid anvises til kvinder, der har været gravide. Dette gælder også piger under 15 år. For så vidt angår piger under 15 år, der ikke tidligere har været gravide, synes det efter lovens ordlyd at være afgørende, om der foreligger samtykke fra forældremyndighedens indehaver. Som nævnt i det indledende afsnit, har det imidlertid været anført, at anvisning af præventive midler til unge under 15 år er i strid med straffelovens § 222, stk. 1, og som følge heraf må anses for udelukket, selv om der foreligger samtykke fra forældremyndighedens indehaver.

På baggrund af denne opfattelse har der som begrundelse for en nedsættelse af aldersgrænsen i § 222, stk. 1, været henvist til ønskeligheden af at åbne adgang for anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge under 15 år. Straffelovrådet skal derfor i det følgende gøre nogle bemærkninger om betydningen af straffelovens § 222, stk. 1, for adgangen til at anvise præventive midler til unge. Dette spørgsmål er behandlet af universitetslektor, lic. jur. Vagn Greve i en afhandling i Juristen 1973, s. 278-288. Som det fremgår af det følgende, kan straffelovrådet i det væsentlige tiltræde Vagn Greves synspunkter.

Baggrunden for den ovennævnte opfattelse er bl.a. en antagelse om, at anvisning af præventive midler til unge under 15 år kan pådrage læger eller andre strafansvar for *medvirken* til overtrædelse af straffelovens § 222, stk. 1.

Ved en stillingtagen til spørgsmålet om, hvorvidt et sådant medvirkensansvar kan komme på tale, må man være opmærksom på, at den unges forhold efter straffelovens § 222, stk. 1, er straffrit, og at en anvisning af præventive midler først og fremmest; er en hjælp til den unge. Et tilsvarende spørgsmål om medvirken til et strafbart forhold har tidligere foreligget for straffelovrådet i forbindelse med afkriminaliseringen af den gravide kvindes forhold ved ulovlig svangerskabsafbrydelse, jfr. betænkning nr. 522/1969 om adgang til svangerskabsafbrydelse, s. 105 f. Spørgsmålet var bl.a. her, om den virksomhed, der undertiden udfoldes af andre personer end en læge eller kvaksalver i forbindelse med en ulovlig svangerskabsafbrydelse, kan straffes efter de almindelige regler om medvirken, såfremt moderens forhold er straffrit. I sin udtalelse om dette spørgsmål forudsatte rådet, at afgørelsen må afhænge af, om den pågældende virksomhed har haft karakter af en bistand til den læge eller kvaksalver, der foretog det ulovlige indgreb, eller om virksomheden alene har været knyttet til den straffri kvindes forhold. I de sidstnævnte tilfælde antog rådet, at der ikke kunne straffes efter de almindelige regler om medvirken.

Det foreliggende spørgsmål må løses efter tilsvarende retningslinier. Det er straffelovrådets opfattelse, at strafansvar for medvirken til overtrædelse af § 222, stk. 1, for anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge under 15 år kun vil komme på tale i de formentlig meget sjældne tilfælde, hvor den pågældende læge har haft nærmere tilknytning til gerningsmanden og har anvist det forebyggende middel med henblik på at hjælpe denne til at opnå samleje med den unge. I andre tilfælde, hvor anvisningen af det præventive middel er en bistand til den unge, bør et medvirkensansvar for den ordinerende læge ikke komme på tale. Dette gælder efter rådets opfattelse, uanset hvilke forestillinger lægen har gjort sig med hensyn til det præventive middels betydning for den unges seksuelle adfærd.

Som det også var Vagn Greves hovedkonklusion i den ovennævnte afhandling, finder straffelovrådet således ikke grundlag for den opfattelse, at straffelovens regler om medvir-

ken gør det nødvendigt, at adgangen til anvisning af præventive midler til unge afgrænses ved en aldersgrænse, der ikke er lavere end aldersgrænsen i straffelovens § 222, stk. 1. Selv om man antog, at anvisning af præventive midler til unge under 15 år i almindelighed kunne betragtes som medvirken til overtrædelse af § 222, stk. 1, ville dette iøvrigt ikke udelukke, at aldersgrænsen i svangerskabshygiejneloven sættes lavere end aldersgrænsen i § 222, stk. 1. Der er intet i vejen for inden for særlige områder at fastsætte bestemmelser, der begrænser straffelovens regler om medvirken.

Som begrundelse for, at aldersgrænsen for anvisning af svangerskabsforebyggende midler til unge ikke bør være lavere end aldersgrænsen i § 222, stk. 1, har det også været anført, at det kunne virke anstødeligt at åbne adgang til at anvise præventive midler til unge under 15 år samtidig med, at samleje med unge under 15 år er strafbart. Dette synspunkt er bl.a. gjort gældende i en redegørelse fra indenrigsministeriet om aldersgrænsen i svangerskabshygiejneloven til det folketingsudvalg, der behandlede forslaget til den gældende svangerskabshygiejnelov, jfr. Folketingstidende 1971-72, tillæg B, sp. 1887.

Straffelovrådet finder ikke, at dette almindelige synspunkt kan være afgørende for udformningen af regler om unges adgang til svangerskabsforebyggende midler. § 222, stk. 1, er navnlig begrundet i ønsket om at beskytte unge mod misbrug og mod de skadevirkninger, der kan være forbundet med seksuelle forhold på tidlige alderstrin, herunder uønskede graviditeter. Bestemmelsen er alene vendt mod den ældre part i forholdet og kan i sig selv ikke være til hinder for, at der i reglerne om svangerskabsforebyggelse tages hensyn til, at visse tidligt udviklede unge påbegynder seksuelt forhold på tidligere alderstrin. Dette synes til dels også at være anerkendt i den gældende svangerskabshygiejnelov, når der her er adgang til at anvise svangerskabsforebyggende midler til piger under 15 år, der har været gravide, selv om samleje også i disse tilfælde er strafbart efter § 222, stk. 1.

4. Unge seksuelle adfærd og holdningen hertil; straffelovgivningens muligheder for at modvirke unges seksuelle forhold

Straffelovrådet har anmodet universitetslektor Berl Kutchinsky om en redegørelse for de

undersøgelser og oplysninger, der foreligger om seksuelle forhold blandt unge under 15 år. Berl Kutchinskys redegørelse af 12. februar 1975 er optaget som bilag 7. Den angår navnlig seksuelle forhold blandt *piger* under 15 år. Det fremgår imidlertid, at det er et generelt træk ved de foreliggende undersøgelser, at hyppigheden af seksuelt forhold i ung alder er større blandt unge mænd end blandt kvinder. Oplysningerne angår alene samleje, idet de foreliggende undersøgelser kun indeholder meget sparsomme oplysninger om andre former for seksuelt forhold.

Det fremgår af redegørelsen, at der ikke foreligger undersøgelser, der kan belyse hyppigheden af samleje før det 15. år blandt personer, der i *de senere år* har befundet sig i det relevante aldersmæssige område. Den nyeste undersøgelse (Kutchinskys upublicerede pilotundersøgelse fra 1970-71) angår kvinder, der var 14 år gamle for mere end 10 år siden, og denne undersøgelse er ifølge redegørelsen ikke repræsentativ. Det fremhæves i overensstemmelse hermed, at spørgsmålet om hyppigheden af seksuelle forhold blandt dem, der nu er under 15 år, ikke kan besvares.

Redegørelsen gennemgår en række danske og udenlandske undersøgelser, og de her foreliggende oplysninger vedrørende samleje med 13-15 årige piger udtrages og sammenlignes. På grundlag af de danske undersøgelsesresultater og med støtte i de udenlandske drages følgende konklusioner:

»I årene omkring 1960 havde i landet som helhed mindst 2 % af de unge piger deres seksuelle debut i en alder af 14 år eller derunder (heraf var andelen af 13-årige eller yngre yderst ringe). Meget taler dog for at tallet har været større, muligvis 4-6 %.

Disse tal angiver tilnærmelsesvis andelen af unge piger der, i den pågældende periode, var seksuelt aktive før de fyldte 15 år. Andre oplysninger tyder på, at disse tidligt debuterende kvinder gennemgående har haft mere end ét seksuelt forhold inden de fyldte 15 år. Blandt et repræsentativt udsnit af unge mænd fra samme periode har således ca. 6 % haft mindst ét forhold til en mindreårig pige, og den samlede hyppighed af sådanne forhold kan anslås til ca. 12 tilfælde blandt 100 unge mænd.

Antallet af tidligt debuterende unge piger er særlig stort i storbyer, blandt lavtuddannede, blandt arbejderungdom og blandt tidligt kønsmodne. I Grønland er seksualdebutalderen særlig lav, idet næsten en fjerdedel af unge grønlandere havde

første samleje som 14-årige eller yngre (i en undersøgelse fra 1967).

Seksualdebutalderen har for unge pigers vedkommende været jævnt og ret langsomt faldende fra ca. 1925 til 1955. Der er tegn på, at faldet derefter har været accelererende; men da der ikke foreligger undersøgelser vedrørende den sidste tiårsperiode, må en vurdering af udviklingen frem til i dag bero på et særdeles usikkert skøn. Ifølge dette skøn er mindst 10 % af 14-årige piger i 1975 seksuelt aktive, og tallet er muligvis så højt som 20 %. Dette skøn er baseret på ekstrapolation ud fra de foreliggende undersøgelser, men det er en almindelig opfattelse blandt specialister, at den seksuelle aktivitet blandt begge køn ofte begynder i 14-års alderen (se fx. Vestergaard, 1974, s. 152).

Seksuel aktivitet hvori er involveret mindreårige finder stort set sted blandt jævnaldrende. Intet tyder på, at de senere års formentlig stærkt øgede seksuelle aktivitet i disse aldersgrupper, har ændret ved dette forhold.«

Spørgsmålet om muligheden for at modvirke, at unge på 14 år har samleje eller andet seksuelt forhold, gennem en opretholdelse af den gældende 15 års aldersgrænse i § 222, stk. 1, kan endvidere belyses ud fra oplysninger om den almindelige holdning i befolkningen over for kriminaliseringen af seksuelle forhold til 14-årige. Det må antages, at strafferegiers almindelige præventive virkning i væsentligt omfang har sammenhæng med befolkningens almindelige holdning over for den kriminaliserede adfærd. En udbredt opfattelse af strafbare handlinger som uskadelig, acceptabel eller i alle tilfælde ikke strafværdig vil formentlig medføre en betydelig begrænsning af straffebudets almindelige adfærdsdirigerende virkning.

Under en drøftelse med straffelovrådet har Berl Kutchinsky udtalt, at den gældende 15 års aldersgrænse i § 222, stk. 1, efter hans opfattelse ikke er i overensstemmelse med den almindelige retsbevidsthed i størstedelen af befolkningen. Berl Kutchinsky henviste herved særlig til en undersøgelse fra 1969, hvor et repræsentativt udsnit af befolkningen blev stillet over for spørgsmålet om, hvorvidt et seksuelt forhold mellem en 14-årig pige og en 28-årig mand, der er forelskede i hinanden, bør være strafbart. Kun 1/3 af de adspurgte besvarede spørgsmålet bekræftende.

Samtidig fremhævede Berl Kutchinsky, at man under hensyn til besvarelsernes fordeling på forskellige aldersgrupper blandt de adspurgte må forvente, at en endnu større del af befolkningen i dag vil være af den opfattelse, at det

i spørgsmålet omtalte seksuelle forhold ikke bør være strafbart.

Berl Kutchinsky henviste endvidere til, at antallet af anmeldelser for overtrædelser af § 222, stk. 1, i de senere år har været faldende og i de seneste år i sig selv har været meget beskedent. På baggrund af det meget betydelige antal overtrædelser af § 222, stk. 1, der rent faktisk må antages at forekomme, særlig i relation til 14-årige, må dette efter Berl Kutchinsky's opfattelse ses som udtryk for, at befolkningen i almindelighed ikke vurderer overtrædelser af § 222, stk. 1, som strafværdige og i overensstemmelse hermed undlader at anmelde sådanne forhold til politiet.

5. Straffelovrådets bemærkninger

Som det fremgår af det foregående, har straffelovrådet søgt at få oplyst, i hvilket omfang der foreligger undersøgelser og praktiske erfaringer, der kan være vejledende med henblik på valget af aldersgrænse. Man må imidlertid gøre sig klart, at dette valg ikke kan ventes at følge entydigt af sådanne oplysninger. Rent bortset fra de moralske vurderinger af tidlige seksuelle forhold, som kan indgå i lovgiverens overvejelser, vil det f.eks. bero noget på et skøn, om der skal opstilles en for alle gældende aldersgrænse ved 13, 14 eller 15 år — altså en generel begrænsning af handlefriheden — for at forebygge misbrug og skadevirkninger, der måske kun er en risiko i en lille del af de tilfælde, der falder inden for de pågældende alderstrin.

Bedst underbygget er formentlig de lægelige oplysninger om, at der over en årrække er sket en ændring i den fysiske kønsmodning, således at den nu indtræder tidligere end for et par generationer siden. Herom henvises til retslægerådets skrivelse af 11. december 1972, hvor det oplyses, at menstruationen hos de fleste piger nu begynder i 12-14 års alderen, modsat tidligere i 14-16 års alderen. Selv om man ikke kan gå ud fra, at der er sket en tilsvarende ændring med hensyn til den psykiske modning, må det dog betragtes som en kendsgerning, at interessen for og forståelsen af seksuelle forhold indtræder tidligere nu. Dette hænger bl.a. sammen med den almindelige liberalisering, der er sket med hensyn til opfattelsen af seksuallivet, og med den øgede oplysningsvirksomhed overfor unge om seksuelle forhold. Det er straffelovrådets opfattelse, at en 14 års grænse - eller

måske en lidt lavere grænse — i dag ville svare til den 15 års grænse, der blev fastsat i 1930, for så vidt udgangspunktet tages i antagelser om børns udvikling.

Efter lektor Berl Kutchinskys redegørelse ser det ud til, at alderen for den seksuelle debut er faldende og har været faldende gennem de sidste generationer. Der synes at mangle undersøgelser, som er egnede til at belyse de aktuelle forhold, men lektor Kutchinsky har givet udtryk for en formodning om, at et betydeligt antal unge gør deres første seksuelle erfaringer i 14 års alderen. Også når man lægger vægt på sådanne oplysninger og formodninger om den faktiske seksuelle adfærd og i antagelser om en ændring i befolkningens holdning hertil, er det nærliggende at antage, at en 15 års grænse ikke har samme grundlag som i 1930. Meget taler for, at en grænse ved 14 år ville være mere forsvarelig, såfremt man vil undgå betænkelighederne ved en strafferetlig normering i strid med en adfærd, der faktisk forekommer og accepteres i betydeligt omfang.

Det er en kendsgerning, at seksuelle forhold til unge på 14 år kun sjældent fører til strafferetlig forfølgning. Kun få sager kommer til politiets kundskab. Selv om de konstateres af de unges forældre, indgives sædvanligvis ikke anmeldelse. I de tilfælde, der kommer til politiets kundskab, må påtale hyppigt opgives, fordi der ikke kan føres det fornødne bevis for gerningsmandens kendskab til, at pigens alder var under 15 år, og der heller ikke er grundlag for eller anledning til at rejse påtale for uagtsomhed i så henseende. I en ikke ringe del af de resterende tilfælde frafaldes påtale, fordi parterne er om trent jævnbyrdige i alder og udvikling, men påtalefrafald forekommer også, selv om partneren er over 18 år, når særlige grunde foreligger. Dette fører til, at tiltale kun rejses i få tilfælde, hyppigst når det drejer sig om forholdsvis ældre mænd, der søger tilfældige forbindelser med unge piger på 14 år.

Det ville være af interesse at få oplyst, hvor ofte seksuelle forhold på forskellige alderstrin er etableret ved en form for misbrug eller udnyttelse. Herom kan man imidlertid ikke vide meget, og straffelovrådet har måttet nøjes med at gå ud fra, at jo yngre barnet er, desto lettere kan det tænkes, at der foreligger misbrug af en umoden og i disse relationer underlegen person. Straffelovrådet finder ikke grundlag for at antage, at seksuelt forhold til 14-årige i noget betydeligt omfang er opnået gennem en uaccep-

tabel påvirkning af de unge. På den anden side synes hensynet til at modvirke misbrug at tale imod at sætte aldersgrænsen lavere end 14 år.

Det ville også have betydning, om man kunne belyse nærmere, i hvilket omfang en uheldig udvikling hos unge i psykisk og social henseende kan sættes i sammenhæng med tidlige seksuelle erfaringer, og om det i den forbindelse spiller nogen væsentlig rolle, om de første erfaringer er gjort i 13, 14 eller 15 års alderen. Heller ikke på dette punkt foreligger der undersøgelser af større værdi.

Man ved endnu mindre om, hvilken betydning straffelovens aldersgrænse og håndhævelsen af reglerne herom spiller for børns, unge menneskers og ældre personers faktiske adfærd. Det må antages, at piger, der indlader sig i seksuelt forhold i 13-15 års alderen, i almindelighed har forhold til jævnaldrende eller kun få år ældre drenge, og at de faktiske vaner og kontaktformer i disse grupper kun er forholdsvis lidt påvirkede af den strafferetlige normering. Det er vanskeligere at udtale sig om, hvorvidt en sænkning af aldersgrænsen til 14 år kunne forøge risikoen for, at ældre personer udnytter børn til seksuelt forhold. Som tidligere nævnt kan det ikke udelukkes, at den nuværende aldersgrænse i et vist omfang modvirker, at det mandlige prostitutionsklientel indlader sig med unge piger. Hvis man vil se realistisk på lovens generalpræventive effekt, må man dog nære tvivl

om, hvorvidt en nedsættelse af aldersgrænsen til 14 år vil have nogen betydelig virkning for denne persongrupperes adfærd eller i øvrigt for forekomsten af seksuelle forhold, der kan have karakter af udnyttelse.

Straffelovrådet har haft lejlighed til at spørge nogle repræsentanter for forskning, forsorgsmyndigheder m.v. om deres stilling til en eventuel nedsættelse af 15 års grænsen i § 222, stk. 1. Der er gennemgående fremkommet udtalelser til støtte for en nedsættelse til 14 år, og der er ikke fremkommet nogen udtalelse imod en sådan nedsættelse.

På baggrund af det anførte er straffelovrådet kommet til den opfattelse, at 15 års grænsen i § 222, stk. 1, bør nedsættes til 14 år.

Det vil være en konsekvens af en sådan ændring, at der kan forekomme sager om forhold til 13-årige - i sjældnere tilfælde måske også til 12-årige - hvor der ikke kan føres bevis for, at den unges partner har vidst eller anset det for overvejende sandsynligt, at den pågældende var under 14 år. I nogle sager vil der være mulighed for at domfælde for uagtsomhed efter reglen i § 226, men specielt hvor det drejer sig om seksuelt forhold til veludviklede 13-årige piger, kan resultatet også blive straffrihed, ligesom den gældende 15 års grænse fører til, at nogle forhold til unge under denne grænse bliver straffri, fordi lovens krav om forsæt eller uagtsomhed ikke er opfyldt.

VII. Spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold

Når der er taget stilling til spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelt forhold til 14 år, er der anledning til at overveje, om der kan anføres særlige synspunkter til begrundelse for en anden og højere aldersgrænse for homoseksuelt forhold. Der er næppe tvivl om, at den særlige aldersgrænse for homoseksuelt forhold har en vis sammenhæng med den moralske fordømmelse af homoseksualitet, som gjorde sig gældende på det tidspunkt, da straffeloven blev gennemført. I nyere tid har man navnlig hæftet sig ved det synspunkt, at der kan foreligge en særlig risiko for, at homoseksuelt forhold på uheldig måde griber ind i den unges udvikling, og at homoseksuelt forhold som følge heraf kræver en højere grad af modenhed end heteroseksuelt forhold. Det er betragtninger af den sidstnævnte karakter, der må være udgangspunktet for de aktuelle overvejelser af spørgsmålet om fastsættelsen af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold.

1. Betydningen af homoseksuelle oplevelser i den tidlige ungdom for den unges seksuelle udvikling

Det har tidligere været antaget, at den seksuelle driftsretning i almindelighed først er endeligt fastlagt ved pubertetens afslutning — normalt omkring 18-årsalderen - og at homoseksuelle oplevelser på tidligere alderstrin derfor vil kunne bevirke en fiksering af en homoseksuel driftsretning hos den unge. Spørgsmålet om en sådan varig påvirkning af den seksuelle indstilling som følge af homoseksuelt forhold blev overvejet af straffelovrådet under **rådets** behandling af spørgsmålet om en ophævelse af af straffelovens § 230, jfr. straffelovrådets indstilling af 4. januar 1967 om straf for homoseksuelle prostitutionsforhold m.v. Som grund-

lag for rådets overvejelser forelå der her en erklæring af 2. januar 1965 fra retslægerrådet.

I denne erklæring anførte retslægerrådet, »at pubertetens afslutning, omend ikke undtagelsesfrit, så dog hos et overvejende flertal, (kan) tidsfæstes til omkring 18-årsalderen. På dette tidspunkt må den seksuelle driftsorganisation formodes at være i så høj grad stabiliseret og fikseret, at den i almindelighed ikke lader sig influere varigt gennem ydre påvirkning. Efter rådets opfattelse vil en normalt heteroseksuelt eller overvejende heteroseksuelt indstillet mand over 18 år efter det her anførte således i almindelighed ikke kunne påvirkes således gennem homoseksuelle forhold, at hans seksuelle driftsretning ændres«.

Blandt andet på grundlag af denne erklæring udtalte straffelovrådet i rådets indstilling af 4. januar 1967 om straf for homoseksuelle prostitutionsforhold (side 34), at »forskellen mellem de for heteroseksuelt og homoseksuelt forhold fastsatte aldersgrænser må anses for velbegrundet ud fra de hensyn til beskyttelse af børn og unge, som skal varetages af straffelovgivningen«. Straffelovrådet gik herved ud fra, at retslægerrådets erklæring måtte forstås således, at der kunne antages at være risiko for, at homoseksuelle oplevelser *før* 18-årsalderen ville kunne bevirke en fiksering af den seksuelle indstilling i homoseksuel retning.

Siden afgivelsen af straffelovrådets indstilling af 4. januar 1967 er der imidlertid fremkommet en række nye lægelige og biologiske undersøgelser, der modificerer de hidtidige synspunkter vedrørende spørgsmålet om tidspunktet for den seksuelle driftsretnings fastlæggelse og om de determinerende faktorer for seksuel adfærd. Disse undersøgelser er gennemgået i en redegørelse af 3. december 1971 af overlæge, dr. med. Preben Hertoft vedrørende homoseksuelle forholds eventuelle ligestilling med heteroseksu-

elle forhold i straffeloven. Redegørelsen er udarbejdet som grundlag for retslægerådets erklæring af 23. maj 1972 til justitsministeriet vedrørende spørgsmålet om, hvilke risici der ud fra lægelige erfaringer må antages at være forbundet med en ligestilling af homoseksuelle og heteroseksuelle forhold i straffeloven.

I redegørelsen konkluderede overlæge Hertoft bl.a., at alderen fra 15 til 17 år næppe spiller den rolle med hensyn til stabiliseringen af den seksuelle driftsorganisation, som man tidligere har antaget, og at homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår ikke medfører homoseksuel »fiksering«. Overlæge Hertoft fremhævede samtidig, at den særlige aldersgrænse for homoseksuelle forhold indebærer væsentlige ulemper bl.a. ved at kriminalisere helt unge homoseksuelles kønsliv, ligesom den medvirker til at opretholde den almindelige opfattelse af homoseksualitet som noget samfundsmæssigt uønskværdigt.

Resultaterne af de nye lægelige og biologiske undersøgelser er sammenfattet i retslægerådets erklæring af 23. maj 1972 til justitsministeriet (bilag 1). Retslægerådet udtalte her, at det fremgår af de pågældende undersøgelser, at »den seksuelle driftsorganisation må antages at blive etableret allerede i fostertilstanden og i løbet af de første leveår. Den seksuelle driftskonstitution må således længe før 15-18-årsalderen anses for at være stabiliseret i enten hetero- eller homoseksuel retning. Samvær med homoseksuelle voksne kan derfor i almindelighed ikke antages at ville medføre nogen ændring af den heteroseksuelt indstillede unges driftsretning ... Kun i tilfælde, hvor den unges seksualdrift allerede er homoseksuelt orienteret, kan længerevarende seksuelt samvær med en ældre homoseksuel person formodes at bevirke en fiksering i homoseksuelle vaner og tilslutning til et homoseksuelt miljø«.

Retslægerådet fremhævede endvidere, at interview-undersøgelser af et tilfældigt udsnit af unge mænd, hvoraf en stor del har været udsat for seksuelle tilnærmelser fra voksne homoseksuelle, ikke taler for, at sådanne tilnærmelser har været i stand til at »forføre« de pågældende til homoseksuel aktivitet - bortset fra et mindretal (ca. 3,5 %), for hvilke det må forekomme sandsynligt, at de forud for den seksuelle kontakt har været homoseksuelt orienteret.

Retslægerådet udtalte herefter, at man ud fra lægelige erfaringer og undersøgelser - selv om visse af de undersøgelser, der ligger til grund

for rådets erklæring, er behæftet med nogen usikkerhed - ville finde det ubetænkeligt at ligestille homoseksuelle og heteroseksuelle forhold i strafferetlig henseende.

Retslægerådets erklæring af 23. maj 1972 angår spørgsmålet om gennemførelse af en fælles aldersgrænse for homoseksuelle og heteroseksuelle forhold på 15 år. I en senere erklæring af 11. december 1972 har retslægerådet udtalt sig om spørgsmålet om gennemførelse af en fælles aldersgrænse på 14 år. I denne erklæring, der er optaget som bilag 2, udtalte retslægerådet, at også drenge nu modnes tidligere end før, selv om de dog almindeligvis modnes lidt senere end piger, specielt på det psykiske område. Endvidere betonedes det, at bestemmelsen i § 225, stk. 2, således som forholdene i samfundet efterhånden har udviklet sig, formentlig i højere grad må betragtes som en beskyttelsesforanstaltning end den tilsvarende bestemmelse i § 222, stk. 1. Retslægerådet måtte derfor se med større betænkelighed på en nedsættelse til 14 år af lavalderen for homoseksuelt end for heteroseksuelt forhold. Under hensyn til rådets tidligere erklæring af 23. maj 1972 ville man dog ikke fraråde, at også aldersgrænsen i § 225, stk. 2, nedsættes til 14 år.

Med henblik på en yderligere uddybning af spørgsmålet om, hvorvidt homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår kan påvirke den seksuelle driftsretning, har straffelovrådet haft en drøftelse med overlæge, dr. med. Preben Hertoft. Under mødet udtalte overlæge Hertoft, at de undersøgelser vedrørende de determinerende faktorer for den seksuelle adfærd og indstilling, der er fremkommet efter retslægerådets erklæring af 23. maj 1972, bekræfter de konklusioner, der er indeholdt i denne erklæring, og at der således ikke er grundlag for den opfattelse, at homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår kan medføre en fiksering af driftsretningen i homoseksuel retning.

Fra straffelovrådets side rejstes der under mødet spørgsmål om, hvorvidt der foreligger tal eller skøn over, hvor stor en del af de voksne homoseksuelle der navnlig interesserer sig for unge. Overlæge Hertoft udtalte i denne forbindelse, at der naturligvis er en vis del homoseksuelle, hvis interesse især er vendt mod unge, ligesom der blandt heteroseksuelle mænd er en vis del, der er særligt interesseret i unge piger. Det er imidlertid vanskeligt at udtale sig mere præcist om, hvor stor denne gruppe er. Efter overlæge Hertofts skøn ville den formentlig

være på mellem 10 og 20 % af de homoseksuelle.

Navnlig med henblik på den gruppe personer, der i litteraturen og den almindelige debat vedrørende seksuologiske forhold betegnes som *biseksuelle*, stillede straffelovrådet endvidere spørgsmål om, hvorvidt homoseksuelle oplever i de tidlige ungdomsår, selv om de ikke kan antages at ændre selve driftsretningen, dog kan medføre en varig prægning af den seksuelle adfærd i homoseksuel retning. I fortsættelse af drøftelsen under mødet af dette spørgsmål anmodede straffelovrådet overlæge Hertoft om en redegørelse vedrørende følgende spørgsmål:

1. Hvorledes er gruppen af biseksuelle karakteriseret med hensyn til seksuel driftsorganisation og seksuel adfærd?
2. Er der mulighed for, at homoseksuelle oplevelser, eventuelt af varigere karakter, for denne gruppes vedkommende kan medføre en mere varig prægning af den seksuelle adfærd i homoseksuel retning?
3. Er denne mulighed i særlig grad til stede for så vidt angår homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår, eksempelvis indtil 18-årsalderen?

Overlæge Hertoft har til besvarelse af disse spørgsmål udarbejdet en redegørelse om begrebet biseksualitet. Redegørelsen er optaget som bilag 8. Det anføres her, at betegnelsen biseksualitet hviler på et tvivlsomt grundlag og bør undgås i videnskabelige, forensiske og andre sammenhænge, hvor man stiler efter præcision. I forbindelse hermed udtales det, at det ikke stemmer overens med virkeligheden at antage, at et vist, ikke helt ringe antal mennesker befinder sig omkring midten af et kontinuum mellem heteroseksuel og homoseksuel indstilling og som følge deraf gennem ydre påvirkninger i den tidlige ungdom kan påvirkes i enten heteroseksuel eller homoseksuel retning.

2. Sociale og psykiske skadevirkninger

Under behandlingen af spørgsmålet om berettigelsen af en særlig aldersgrænse for homoseksuelle forhold har straffelovrådet overvejet, om homoseksuelle forhold i alderen 14-18 år kan antages at give anledning til sociale eller psykiske vanskeligheder, der ikke gør sig gældende i forbindelse med heteroseksuelle forhold på tilsvarende alderstrin. Under rådets drøftel-

ser af dette spørgsmål har der bl.a. været peget på, at homoseksuelle forhold på baggrund af den herskende heteroseksuelt prægede seksualmoral vil kunne indebære en særlig psykisk belastning for den unge, og at en harmonisk psykisk og social udvikling som følge heraf vil kunne blive vanskeliggjort for heteroseksuelt indstillede unge, der har haft enkeltstående eller kortvarige homoseksuelle forhold. Ligeledes har der været peget på muligheden for, at unge i forbindelse med homoseksuelle forhold til ældre homoseksuelle vil komme ud i et homoseksuelt prostitutionsmiljø og som følge heraf blive fikseret i en asocial levevis - arbejdsskyhed, parasitær levevis, kriminalitet m.v.

Med henblik på en nærmere belysning af disse spørgsmål har straffelovrådet anmodet socialstyrelsen, direktoratet for børne- og ungdomsværnet i København, direktoratet for kriminalforsorgen og Københavns politi om en udtalelse.

Direktoratet for børne- og ungdomsværnet i København har i skrivelse af 18. oktober 1974 (bilag 4) udtalt, at man må nære betænkelighed ved en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold til 14 år, idet en sådan nedsættelse kan indebære en risiko for, at unge drenge inddrages i homoseksuel prostitution og derved får tilknytning til et homoseksuelt miljø. Det fremhæves, at homoseksuel prostitution ikke har været et problem for børne- og ungdomsforsorgen siden slutningen af 1950'erne, men at man påny er blevet opmærksom på problemerne vedrørende homoseksuel drengeprostitution, efter at man i juni 1974 fik kontakt med en gruppe på 5-7 unge, fortrinsvis drenge i 13-15 års alderen, der til dels ernærede sig ved homoseksuel prostitution. Den pågældende gruppe unge, der havde tilknytning til **Børnemagt**, opholdt sig mere eller mindre permanent på Vesterbro og havde ingen eller kun ringe kontakt med deres egentlige forsørgere. Så vidt man kunne konstatere, var baggrunden for de unges homoseksuelle prostitutionsforhold ikke et ønske om at få dækket et fysisk eller følelsesmæssigt behov, men snarere en konsekvens af, at gruppens medlemmer på grund af den manglende kontakt med deres egentlige forsørgere var henvist til at klare sig økonomisk på egen hånd. Det har vist sig vanskeligt at motivere disse unge for en ændret livsførelse. Den homoseksuelle prostitution giver de unge mulighed for let tjente penge samtidig med, at de får megen fritid til rådighed. Endvidere opfatter de unge fortjenesten ved homoseksuel prostitu-

tion - i modsætning til kriminalitet – som risikofri. Dette fører let til, at de unge ikke mener at have noget umiddelbart behov for uddannelse eller planlægning af fritiden. Hertil kommer, at de »ældre« homoseksuelle i et vist omfang er i stand til at fastholde de unge i deres nuværende situation gennem løfter for fremtiden og andet, som de unge ikke er i stand til at vurdere konsekvensen af på længere sigt. Det hedder videre i direktoratets udtalelse, at det gennem et intensivt opsøgende og behandlingsmæssigt arbejde har været muligt for børne- og ungdomsforsorgen at formå en del af disse unge til at opgive den homoseksuelle prostitution og den hertil knyttede livsførelse. En nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold vil imidlertid efter direktoratets opfattelse kunne vanskeliggøre et sådant resocialiseringsarbejde. Såfremt strafrisikoen for den voksne fjernes, vil dette give den voksne bedre muligheder for at fastholde den unge i et homoseksuelt prostitutionsforhold. Den voksne vil således mere åbenlyst kunne stå i forhold til den unge, have ham boende hos sig og på andre måder knytte den unge nærmere til sig.

Det tilføjes i udtalelsen, at de anførte synspunkter navnlig sigter på 14-15-årige, og at en mindre nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold, f.eks. til 16 eller 17 år, efter direktoratets opfattelse næppe ville give anledning til de samme betæneligheder.

Socialstyrelsen har i skrивelsen af 13. november 1974 (bilag 3) udtalt, at man ikke er i besiddelse af statistik eller andre oplysninger, der mere eksakt kan belyse problemerne vedrørende homoseksuel prostitution blandt unge drenge, der uden selv at være homoseksuelle skaffer sig indtægter ved forhold til ældre homoseksuelle. Det må imidlertid antages, at risikoen for straf afholder mange voksne homoseksuelle fra at søge kontakt med de ganske unge, og socialstyrelsen er af den opfattelse, at en pludselig nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold til 14 år vil medføre en betydelig risiko for, at homoseksuel prostitution blandt ganske unge, der i dag ikke er noget større problem, bliver langt mere udbredt. Socialstyrelsen vil derfor foretrække, at man i første omgang nøjes med en mindre nedsættelse til 16 år, der næppe kan give anledning til de samme betæneligheder. Når erfaringerne fra en sådan nedsættelse er nærmere belyst, vil der lettere kunne tages stilling til en eventuel yderligere nedsættelse.

Det oplyses i socialstyrelsens skrivelse, at spørgsmålet om gennemførelse af en fælles aldersgrænse for homoseksuelle og heteroseksuelle forhold har været behandlet i *børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn*, og at der i nævnet var overvejende stemning for at ophæve den særlige aldersgrænse for homoseksuelle forhold. Nævnet lagde herved navnlig vægt på de synspunkter vedrørende ulemperne ved en særlig aldersgrænse for homoseksuelt forhold, der er fremhævet af overlæge, dr. med. Preben Hertoft i den ovennævnte redegørelse af 3. december 1971.

Københavns politi har i skrivelse af 13. februar 1975 (bilag 6) udtalt, at man kan tilslutte sig de betragtninger, der er anført af direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen i København, og at man må nære afgørende betæneligheder ved en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold fra 18 til 14 år. Denne betænelighed gælder ikke så meget de psykiske følger for den unge, som er homoseksuelt orienteret og indlader sig i forhold til en ældre mand, omend den 14-årige dreng næppe er moden nok til at vurdere konsekvenserne, men tager især sigte på den homoseksuelle prostitution. Det er politiets erfaring, at trækkerdrenge meget hurtigt indlader sig på visse former for kriminel virksomhed, særlig vold, røveri, tyveri - og i et vist omfang afpresning — og at de, når de opnår en alder, hvor de ikke længere er attraktive for de ældre homoseksuelle, meget ofte glider ud i en almindelig kriminel tilværelse. Man er af den opfattelse, at opretholdelsen af en straffebestemmelse for homoseksuelt forhold til personer under 18 år i et vist omfang vil virke præventivt og hindre, at en del ganske unge kommer ud i homoseksuel prostitution. Samtidig fremhæves det i skrивelsen, at politiet efter ophævelsen af straffelovens § 230 om homoseksuelt prostitutionsforhold ikke har anledning til at efterforske disse forhold, og at eventuelle overtrædelser af straffelovens § 225, stk. 2, kun kommer til politiets kendskab gennem anmeldelse - eventuelt fra børne- og ungdomsværnet - hvilket så godt som ikke finder sted. I overensstemmelse med udtalelserne fra de sociale myndigheder tilføjes det, at man ikke vil finde en nedsættelse af aldersgrænsen i § 225, stk. 2, til 17 eller 16 år urimelig.

Udtalelsen fra Københavns politi er vedlagt en notits af 4. februar 1975 fra kriminalpolitiet, afdeling A (optaget som bilag 6a). Det udtales her, at man ikke finder, at der kan indvendes

noget imod, at aldersgrænsen for homoseksuelle forhold nedsættes til 14 år. Det fremhæves her ved, at homoseksuel prostitution ikke anmeldes til politiet, og at man derfor ikke kan dele de betænkkeligheder, der er anført af de sociale myndigheder.

Direktoratet for kriminalforsorgen har i skrivelse af 23. januar 1975 (bilag 5) udtalt, at direktoratet ikke er i besiddelse af materiale til belysning af spørgsmålet om sociale skadevirkninger som følge af tidlige homoseksuelle erfaringer, herunder homoseksuel prostitution.

Spørgsmålet om sociale eller psykiske skadevirkninger som følge af homoseksuelt forhold i den tidlige ungdom er endvidere behandlet af retslægerådet i rådets ovennævnte erklæring af 23. maj 1972 (bilag 1). Det anføres her, at det ikke synes muligt med sikkerhed at påvise sociale og psykologiske skadevirkninger hos drenge, som kortvarigt har haft seksuel kontakt med voksne homoseksuelle, eller som i en periode under deres opvækst har deltaget i homoseksuelle aktiviteter med jævnaldrende eller lidt ældre drenge.

3. Straffelovrådets bemærkninger

Straffelovrådet skal i det følgende søge at sammenfatte nogle hovedsynspunkter vedrørende en eventuel nedsættelse af den nuværende 18 års grænse for homoseksuelt forhold. Væsentlige hensyn taler for at undgå strafferetlig forskelsbehandling af heteroseksuelt og homoseksuelt forhold. På den anden side er der visse overvejelser - herunder nogle, som har fundet udtryk i sagkyndige udtalelser - som peger på, at betænkkelighederne ved en nedsættelse til 14 år er større for homoseksuelle end for heteroseksuelle forholds vedkommende. Løsningen må derfor bero på en afvejning af hensyn, som det er meget vanskeligt at sammenligne.

Principielle hensyn taler stærkt for at ligestille heteroseksuelle og homoseksuelle forhold. Selv om den almindelige bedømmelse af homoseksualitet utvivlsomt har ændret sig meget i de senere årtier, er det formentlig stadig en udbredt opfattelse, at homoseksuelle forhold er noget mindreværdigt. Det er ikke ønskeligt, at strafferetten bidrager til at understøtte en moralsk fordømmende indstilling over for homoseksualitet. Men det er uundgåeligt, at en højere aldersgrænse for homoseksuelle end for heteroseksuelle forhold bidrager hertil. For de homoseksuelle betyder en sådan forhøjet alders-

grænse, at de opfatter retssystemet som rettet diskriminerende mod dem selv. Selve eksistensen af en særregel kan medvirke til at gøre det vanskeligt for homoseksuelle at opnå almindelig social accept og føre en normal tilværelse. Hertil kommer den mere direkte virkning, at en særregel begrænser de homoseksuelles handlemuligheder. Det gælder både den ældre og den yngre part i et homoseksuelt forhold. For unge homoseksuelle kan det være en belastning, at de enten må afholde sig fra at indlede et seksuelt forhold til et væsentligt senere alderstrin end heteroseksuelle eller udsætte deres partner for straf, eventuel selv være udsat for en risiko for strafforfølgning. Når man går ud fra, at langt de fleste homoseksuelle forhold opstår mellem personer, der har samme forståelse af deres driftsretning og handler med den samme grad af frivillighed som piger på samme alderstrin, der indleder forhold til drenge eller mænd, får disse synspunkter en betydelig vægt.

På denne baggrund må man spørge, hvilke særlige grunde der kan foreligge til at modarbejde homoseksuelt forhold på alderstrin, hvor heteroseksuelt forhold ikke er strafbart.

De lægelige udtalelser, der i dag foreligger om tidspunktet for den seksuelle driftsretnings fastlæggelse (jfr. afsnit 1), giver ikke grundlag for at antage, at homoseksuelle oplevelser i den tidlige ungdom indebærer nogen væsentlig risiko for en varig prægning af den unges seksuelle indstilling i homoseksuel retning. Der har tidligere foreligget lægelige udtalelser, som i højere grad regnede med den mulighed, at den endelige bestemmelse af den seksuelle driftsretning kunne indtræde så sent som omkring 18 års alderen. Ud fra dette synspunkt var der endnu under de tidligere drøftelser om disse spørgsmål grund til at regne med, at strafsanktionering kunne medvirke til, at visse unge, der stod åbne for påvirkninger i begge retninger, udviklede sig som heteroseksuelle. En strafferetlig påvirkning af denne art måtte da naturligt søge sin begrundelse i, at denne påvirkning på længere sigt var gavnlig for individet. Men som anført synes problemet at have skiftet karakter ved de senere forelagte oplysninger om tidspunktet for driftsretnings fastlæggelse.

Der synes heller ikke i dag at være samme grundlag som tidligere for at antage, at homoseksuelle forhold på tidlige alderstrin indebærer særlige risici for sociale og psykiske skadevirkninger. De udtalelser, som foreligger for rådet om dette spørgsmål (jfr. afsnit 2), peger dog

til dels i forskellige retninger. Medens det fra lægelig side udtales, at det ikke synes muligt med sikkerhed at påvise sådanne skadevirkninger, henvises der fra **forsorgsmyndighedernes** og politiets side til, at en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold til 14 år vil indebære en forøget risiko for homoseksuel drengeprostitution. Der er dog ikke anført noget særlig fyldigt erfaringsmateriale som grundlag for den sidstnævnte antagelse. Det er heller ikke oplyst, at der er større risiko for, at unge indlader sig i homoseksuel prostitution end i heteroseksuel prostitution, eller at homoseksuel prostitution indebærer alvorligere sociale skadevirkninger for den unge end heteroseksuel prostitution.

Det er jævnlige blevet anført, at der er en risiko for afpresning fra den unges side over for en ældre person, hvis deltagelse i et homoseksuelt forhold er strafbar. Straffelovrådet finder det tvivlsomt, hvilken vægt man skal tillægge denne betragtning. Men det bør dog nævnes., at en nedsættelse af aldersgrænsen vil reducere risikoen for afpresning.

De udtalelser, der foreligger for straffelovrådet om betydningen af homoseksuelt forhold på tidlige alderstrin med hensyn til den seksuelle driftsretnings udvikling og med hensyn til risikoen for psykiske og sociale skadevirkninger, giver alt i alt ikke vægtige holdepunkter for en særlig aldersgrænse for homoseksuelt forhold.

Det kan dog nok være tvivlsomt, om det er forsvarligt at basere en endelig stillingtagen til valget af aldersgrænse på det, som her er udledt af de sagkyndige udtalelser.

Først må man være opmærksom på, at det materiale af erfaringer og undersøgelser, der ligger til grund for disse udtalelser, er behæftet med en vis usikkerhed. Retslægerådet oplyser således, at de benyttede undersøgelser er af vekslende kvalitet og kun i begrænset omfang gør det muligt at drage sikre konklusioner. Det er altså muligt, at den dokumentation, der foreligger fra lægelig og forbrugsmæssig side, ikke i tilstrækkelig grad har været egnet til at understrege reelle skademuligheder.

Desuden må man ikke overse de betænkeligheder, der faktisk har fundet udtryk i de foreliggende udtalelser.

I udtalelsen af 23. maj 1972 om en eventuel nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold til 15 år fandt retslægerådet det ud fra lægelige erfaringer og undersøgelser »ubetænkeligt at ligestille homoseksuelle og heteroseksu-

elle forhold i strafferetlig henseende«. I udtalelsen af 11. december 1972 om en eventuel nedsættelse af aldersgrænserne til en fælles aldersgrænse på 14 år hed det, at retslægerådet måtte »se med større betænkelighed på en nedsættelse af lavalderen for homoseksuelt end for heteroseksuelt forhold«. Retslægerådet henviste i denne forbindelse til, at drenge - selv om de nu om dage modnes tidligere end førhen - dog gennemgående modnes lidt senere end piger, specielt på det psykiske område. Rådet bemærker, at bestemmelsen om 18 års grænsen »formentlig i højere grad må betragtes som en beskyttelsesforanstaltning end den tilsvarende bestemmelse i § 222, stk. 1« (om heteroseksuelt forhold). Retslægerådet forklarer ikke dette udtryk nærmere. Men når udtalelsen læses i sammenhæng med bemærkningen om drenges modning, er det uden tvivl meningen, at der også ud fra lægelige synspunkter kan være et større behov for at beskytte drenge mod homoseksuelt forhold end for at beskytte piger mod heteroseksuelt forhold. Heraf følger den allerede anførte konklusion, at retslægerådet må se med større betænkelighed på en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt end for heteroseksuelt forhold.

Dernæst må det fremhæves, at både socialstyrelsen, direktoratet for Københavns børne- og ungdomsværn og Københavns politi har givet udtryk for alvorlige betænkeligheder ved en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelt forhold til en grænse under 15 år. Selv om det direkte anførte erfaringsgrundlag herfor synes spinkelt, må det dog tillægges vægt, at de myndigheder, der forestår det praktiske, sociale og politimæssige arbejde, finder at måtte tage kraftig afstand fra en nedsættelse af aldersgrænsen til 14 år. Som ovenfor nævnt deler Københavns kriminalpolitets afdeling A dog ikke børne- og ungdomsforsorgens betænkeligheder ved en nedsættelse til 14 år.

Uden direkte tilknytning til de lægelige og forbrugsmæssige udtalelser vil straffelovrådet pege på enkelte andre synspunkter, der måske er egnede til at indgå i diskussionen om valget af aldersgrænse.

Opdragelsen af børn og unge er i dag helt overvejende heteroseksuelt orienteret. De oplysninger og forestillinger om det seksuelle livs-område, der gennem opdragelse, skolegang og andre påvirkninger formidles til børn og unge, vil i almindelighed sigte på heteroseksuelle forhold. Det kan derfor tænkes, at unge ofte vil

stå uforberedt over for en homoseksuel oplevelse, og at en homoseksuel tilnærmelse eller forbindelse som følge heraf vil kunne have mere indgribende og kritisk indvirkning på den unge end et heteroseksuelt forhold.

Det er også tænkeligt, at unge med en homoseksuel driftsretning i almindelighed erkender deres seksuelle identitet og indleder egentlige homoseksuelle forhold på et senere tidspunkt end heteroseksuelle unge.

Det er vanskeligt at danne sig en bestemt mening om de her omtalte forhold, men de kan måske tale for, at det er mere ønskeligt for homoseksuelle end for heteroseksuelle forholdsvedkommende, at tilnærmelser og andre ydre tilskyndelser ikke fremskynder og aktualiserer de unges stillingtagen til seksuel aktivitet. Det er naturligvis for alle kønlige forholdsvedkommende af værdi, at aktiviteten først kommer på et stadium, hvor barnet har opnået de naturlige betingelser for på harmonisk måde at indføje den i sin erfarings- og følelsesverden. Spørgsmålet er i denne forbindelse, om sådanne synspunkter kan tale særlig for at modvirke tidlige homoseksuelle oplevelser.

Ligesom for de heteroseksuelle forholdsvedkommende kan man spørge, på hvilken måde fastsættelsen af aldersgrænser har betydning for forekomsten af homoseksuelle forhold til unge. **Straffelovrådet** er tilbøjeligt til at antage, at homoseksuelle gennemgående er bedre orienteret om lovens aldersgrænse end heteroseksuelle, og at aldersgrænsen også har større betydning for homoseksuelles end for heteroseksuelles adfærd. Rådet har da også ovenfor anlagt den betragtning, at aldersgrænsen i § 225, stk. 2, faktisk virker begrænsende på hyppigheden af homoseksuelt forhold til personer under 18 år.

Til det ovenfor anførte skal blot føjes, at

en 14 års grænse for homoseksuelt forhold ikke ses at være indført i noget af de lande, som det i Danmark er nærliggende at drage sammenligninger med. Som det fremgår af afsnit III, er aldersgrænsen ikke i noget af disse lande lavere end 16 år. Der kan endnu ikke med sikkerhed siges noget om udfaldet af de svenske overvejelser om gennemførelse af en fælles aldersgrænse på 14 år for heteroseksuelt og homoseksuelt forhold.

Straffelovrådet finder, at der ikke er afgørende betæneligheder ved at nedsætte grænsen for straffrit homoseksuelt forhold til 14 år, svarende til forslaget med hensyn til heteroseksuelt forhold. Man erkender, at der foreligger udtalelser, der kan tages som støtte for en anden konklusion (rådet ser herved bort fra en mere vurderingspræget holdning til homoseksualitet). Der er bl.a. peget på en forskel mellem pigers og drenges modning og på risikoen for, at navnlig unge under 16 år gennem tilfældige homoseksuelle forbindelser i større omfang og på mere åbenlys måde end nu kan komme ud i en uheldig levevis. Men straffelovrådet er ikke tilbøjeligt til at anse disse betæneligheder for afgørende. Der må lægges stor vægt på de ovenfor anførte synspunkter med hensyn til værdien af en social accept af homoseksualitet og ønsket om at modvirke den diskriminering, der er en følge af strafferetlige særregler. Og hvad angår den usikkert dokumenterede risiko for psykiske og sociale skadevirkninger, antager straffelovrådet, at de nok kan tænkes at spille en større rolle for så vidt angår 14-17-årige deltagere i homoseksuelle forhold end for piger på samme alderstrin i heteroseksuelle forhold, men dog ikke en så meget større rolle, at der heri ligger noget afgørende argument for en særregel.

BILAG

København, den 23. maj 1972

Til justitsministeriet

I besvarelsen af justitsministeriets forespørgsel til retslægerådet af 5. juli 1971 - L.A.1970. 20002-94 - vedrørende en eventuel ændring af straffelovens § 225, stk. 2 skal rådet udtale:

Der foreligger fra de senere år en lang række undersøgelser - dyreexperimentelle, endokrinologiske, kliniske - til belysning af spørgsmålet om tidspunktet for den seksuelle driftsorganisations fastlæggelse, om determinerende faktorer for den seksuelle adfærd, om homoseksuel »forførelse« m.v., som på visse punkter har modificeret de hidtil herskende synspunkter på disse områder.

De nævnte undersøgelser er afvekslende kvalitet og gør det endnu kun i begrænset omfang muligt at drage sikre konklusioner. Da litteraturen er vanskelig overskuelig har rådet anmodet overlæge, dr. med. Preben Hertoft, som p.t. beklæder et universitetsadjunktur med henblik på seksologiske studier, om at foretage en gennemgang af de i relation til det aktuelle spørgsmål særlig relevante undersøgelser og på grundlag af en sådan gennemgang at forsøge at formulere en konklusion med henblik på spørgsmålets besvarelse, — vel vidende at en sådan konklusion indtil videre nødvendigvis må have en tentativ karakter.

Idet overlæge Preben Hertofts responsum hermed fremsendes, skal rådet i alt væsentligt udtale sin tilslutning til de i redegørelsen fremsatte synspunkter.

Det fremgår af en række af de citerede undersøgelser, at den seksuelle driftsorganisation må antages at blive etableret allerede i fostertilstanden og i løbet af de første leveår. Den seksuelle driftskonstitution må således længe før 15-18 års-alderen anses for at være stabiliseret i enten hetero- eller homoseksuel retning. Samvær med homoseksuelle voksne kan derfor i almindelighed ikke antages at ville medføre nogen ændring af den heteroseksuelt indstillede unges driftsorientering.

De nu foreliggende lægelige erfaringer taler således imod, at »forførelse« af drenge i pubertetsalderen i retning af ændring eller fiksering af deres driftsorientering i homoseksuel retning kan finde sted i tilfælde, hvor drengens kønsdrift er heteroseksuelt rettet.

Kun i tilfælde, hvor den unges seksualdrift allerede er homoseksuelt orienteret, kan længelevende seksuelt samvær med en ældre homoseksuel person formodes at bevirke en fiksering i homoseksuelle vaner og tilslutning til et homoseksuelt miljø.

Interview-undersøgelser af et tilfældigt udsnit af unge mænd, hvoraf en stor del har været udsat for seksuelle tilnærmelser fra voksne homoseksuelle, taler ikke for, at sådanne tilnærmelser har været i stand til at »forføre« de pågældende til homoseksuel aktivitet - bortset fra et mindretal (ca. 3,5 %), for hvilke det må forekomme sandsynligt at antage, at de forud for den nævnte seksuelle kontakt har været homoseksuelt orienteret.

Videre gælder det, at det ikke synes muligt med sikkerhed at påvise sociale og psykologiske skadevirkninger hos drenge, som kortvarigt har haft seksuel kontakt med voksne homoseksuelle, eller som i en periode under deres opvækst har deltaget i homoseksuelle aktiviteter med jævnaldrende eller lidt ældre drenge.

De anførte undersøgelser synes at vise, at drenge i 15-års alderen i et flertal af tilfælde vil afvise seksuelle tilnærmelser fra voksne homoseksuelle, og at kun meget få - uden økonomisk motiv - vil indlade sig i homoseksuelle forhold.

Omend visse af de herhenhørende undersøgelser er behæftet med nogen usikkerhed, mener retslægerådet i overensstemmelse med det ovenfor anførte ikke at kunne anføre lægelige forhold, som taler for opretholdelsen af en beskyttelse af drenge mellem 15 og 18 år mod homoseksuelle kontakter med voksne mænd, således

som det nu tilstræbes gennem straffelovens § 225, stk. 2. Ud fra lægelige erfaringer og undersøgelser vil rådet således finde det ubetænkeligt

at ligestille homoseksuelle og heteroseksuelle forhold i strafferetlig henseende.

I sagens behandling har samtlige medlemmer af rådets retspsykiatriske afdeling deltaget.

Harald Gormsen

I Fog-Petersen

København, den 11. december 1972

Til justitsministeriet

I besvarelsen af justitsministeriets skrivelse af 1. maj 1972 - journal nr. L.A. 1972-20002-167 - vedrørende spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen på 15 år i straffelovens § 222, stk. 1, til 14 år, skal retslægerrådet udtale, at den fysiske modning i vore dage indtræder tidligere end for et par generationer siden. Således begynder menstruationen hos de fleste piger i 12-14 årsalderen, modsat tidligere 14-16 årsalderen. Denne tidligere fysiske modning kan tale for en nedsættelse af den i straffeloven fastsatte aldersgrænse for heteroseksuelt forhold.

Rådet må dog pege på, at psykisk modning ikke uden videre følger den fysiske modning, og at en nedsættelse af alderen for menstruationens indtræden ikke for befolkningen som helhed er ensbetydende med større psykisk modenhed og dermed personlighedsstyrke til at indlede seksuelt forhold på et tidligere alderstrin. Samtidig må dog anføres, at den lægelige viden om eventuelle psykiske skadevirkninger af tidlig påbegyndelse af seksuelt samliv eller af at have været udsat for sædelighedsforbrydelser på det her omhandlede alderstrin kun er spredt og ufuldstændig.

Derimod er det kendt, at tidlig seksuel debut ofte fører til mange seksuelle kontakter med deraf følgende risiko for graviditet og veneriske infektioner. Den betydelige stigning i de senere år i antallet af gonorrhoe med fare for mere varige underlivslidelser og af uønskede graviditeter hos ganske unge piger vidner herom.

En nedsættelse af straffelovens bestemmelser om lavalderen for heteroseksuelt samkvem fra 15 til 14 år vil således formentlig ikke være ganske uden risici. Alt taget i betragtning finder rådet dog ikke fornødent grundlag for at udtale sig imod, at lavalderen nedsættes som påtænkt.

I skrivelse af 18. oktober 1972 har justitsministeriet endvidere rejst spørgsmålet om en tilsvarende nedsættelse til 14 år af den i straffelovens § 225, stk. 2 omhandlede aldersgrænse for homoseksuelt forhold.

Også drenge modnes nu om dage tidligere end forhen; men de modnes dog gennemgående lidt senere end piger, specielt på det psykiske område. Dertil kommer, at bestemmelsen i straffelovens § 225, stk. 2 således som forholdene i samfundet efterhånden har udviklet sig, formentlig i højere grad må betragtes som en beskyttelsesforanstaltning end den tilsvarende bestemmelse i § 222, stk. 1.

Rådet må derfor se med større betænkelighed på en nedsættelse af lavalderen for homoseksuelt end for heteroseksuelt forhold. Når henses til det i rådets responsum af 23. maj 1972 anførte, skal rådet dog ikke fraråde, at også aldersgrænsen i straffelovens § 225, stk. 2 nedsættes til 14 år.

I sagens behandling har samtlige medlemmer af retslægerrådets retspsykiatriske afdeling samt professor Tolstrup og overlægerne Borup Svendsen og Østergaard deltaget.

Harald Gormsen

I Hanne Ekstrand

København, den 14. november 1974

Til straffelovrådet

Straffelovrådet har i tilslutning til et møde i rådet d. 16. september 1974 anmodet socialstyrelsen om en udtalelse vedrørende spørgsmålet om en eventuel nedsættelse af aldersgrænserne for heteroseksuelle forhold i straffelovens § 222, stk. 1, fra 15 til 14 år, og for homoseksuelle forhold i straffelovens § 225, stk. 2, fra 18 til 14 år.

Det fremgår af sagen, at justitsministeriet i efteråret 1973 i folketinget har fremsat forslag om en sådan nedsættelse af de pågældende aldersgrænser. Efter at forslaget på grund af valget d. 4. december 1973 ikke blev færdigbehandlet af folketinget, blev straffelovrådet i april 1974 anmodet om en udtalelse om den nævnte nedsættelse af aldersgrænserne.

Rådet har derefter ved et møde d. 16. september 1974 med sagkyndige fra Rigshospitalet, socialstyrelsen, kriminalistisk institut, undervisningsministeriet, mødrehjælpen i København og direktoratet for Københavns børne- og ungdomsværn drøftet problemerne, herunder hvilke skadevirkninger der på grundlag af erfaringerne indenfor de nævnte sagkyndiges fagområde kan antages at være forbundet med seksuelle forhold for unge under de gældende aldersgrænser og en vurdering af betydningen af straffelovens aldersgrænser for unges seksuelle adfærd.

På baggrund af drøftelserne besluttedes det at indhente officielle udtalelser fra de pågældende myndigheder, også under henvisning til en fornyet overvejelse på baggrund af de fremkomne oplysninger, herunder specielt de af overlæge Preben Hertoft under 31. december 1971 til rådet fremsatte synspunkter vedrørende homoseksuelle og heteroseksuelle forholds eventuelle ligestilling i straffeloven.

For så vidt angår spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold fra 15 til 14 år, skal socialstyrelsen herefter udtale, at der i virkeligheden kun er tale om en registrering af den udvikling, der allerede er sket, idet retsforfølgning i sådanne sager normalt ikke finder sted. Det forekommer urime-

ligt at opretholde en kriminel aldersgrænse, som myndighederne ikke kan eller vil håndhæve. Man mener derfor ikke, at den foreslåede nedsættelse af aldersgrænsen vil give børne- og ungdomsforsorgen væsentligt større problemer, og man finder intet at erindre imod den foreslåede nedsættelse.

For så vidt angår spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold, fremgår det af de lægelige undersøgelser, at den seksuelle driftsretning manifesterer sig i årene efter kønsmodningens indtræden, men synes fastlagt længe før, nemlig allerede under fostertilstanden og i løbet af de første leveår. Alderen fra 15 til 17 år spiller næppe den rolle med hensyn til stabilisering af den »seksuelle driftsorganisation«, man tidligere tillagde den, ligesom homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår ikke medfører homoseksuel »fiksering«.

Overlæge Hertofts redegørelse fremhæver vedrørende påviselige skadevirkninger ved at oprette forskellige aldersgrænser for homo- og heteroseksuelle forhold, at denne forskel efter lægelig opfattelse er til betydelig ulempe ikke blot for minoriteten homoseksuelle, men for samfundet som helhed, idet den understøtter, tilsyneladende på rationelt grundlag, den irrationelle, angstfyldte, aggressive holdning til homoseksualitet, og alt hvad dermed følger.

Hertil skal socialstyrelsen udtale, at det fra lægelig side synes fastslået, at homoseksuelle oplevelser i de tidlige ungdomsår ikke kan medføre en fiksering i homoseksuel driftsretning. Tilbage bliver herefter det sociale problem med de såkaldte trækkerdreng, d.v.s. drenge, der i en ung alder uden selv at være homoseksuelle skaffer sig indtægter ved homoseksuel prostitution med ældre homoseksuelle med tilbøjeligheder for kontakter med ganske unge.

Denne homoseksuelle prostitution giver drenge adgang til let tjente penge, og de opfatter fortjenesten som risikofri i modsætning til berigelseskriminalitet. I øvrigt forekommer ek-

sempler på, at drenge under udøvelsen af denne form for prostitution har ladet sig friste til alene eller i flok at udnytte situationen til røveri eller tyveri.

Det må endvidere antages, at risikoen for straf afholder mange voksne homoseksuelle fra at søge kontakt med de ganske unge, og at dette medvirker til at formindske problemet.

Man har fornylig i socialstyrelsen haft en sag med en 15-årig dreng, der ligefrem blev forfulgt af en ældre homoseksuel mand, der simpelthen flyttede med, når man flyttede den unge til en ny institution. Her kunne man på grund af den gældende aldersgrænse hjælpes af et polititilhold.

På den anden side har man også eksempler på, at unge har søgt at udnytte forholdet gennem pengeafpresning, og denne mulighed ville formentlig formindskes ved en nedsættelse af aldersgrænsen.

Der er dog kun tale om mindre problemer i sammenligning med de øvrige opdragelsesproblemer, børne- og ungdomsforsorgen står overfor, og man er ikke i besiddelse af statistiske

eller andre oplysninger, der eksakt kan angive problemets omfang.

Socialstyrelsen er af den opfattelse, at en pludselig nedsættelse af aldersgrænsen til 14 år vil medføre en betydelig risiko for, at homoseksuel prostitution blandt ganske unge, der i dag ikke er noget større problem, bliver langt mere udbredt. Socialstyrelsen vil derfor foretrække, at man i første omgang nøjes med en mindre nedsættelse til 16 år, der næppe kan give anledning til de samme betænkeligheder. Når erfaringerne fra en sådan nedsættelse er nærmere belyst, vil der lettere senere kunne tages stilling til en eventuel yderligere nedsættelse.

Sagen har været forelagt børne- og ungdomsforsorgens pædagogiske nævn i dets møde d. 7. november 1974. Under drøftelserne i nævnet lagde man særlig vægt på overlæge Preben Hertofts udtalelse vedrørende påviselige skadevirkninger ved at opretholde forskellige aldersgrænser for homo- og heteroseksuelle forhold.

Der var herefter i nævnet overvejende stemning for ensartede regler for homo- og heteroseksuelle forhold.

Holger Horsten
(Direktør)

Flemming Kröncke
(Kontorchef)

København, den 18. oktober 1974

Til straffelovrådet

Ved straffelovrådets møde den 16. september 1974 vedrørende aldersgrænserne i straffelovens § 222, stk. 1, og § 225, stk. 2, henstilledes det til de ved mødet repræsenterede myndigheder at fremkomme med en officiel udtalelse om de spørgsmål, som blev drøftet ved mødet.

På mødet var straffelovrådet især interesseret i oplysning om, hvilke skadevirkninger der på grundlag af erfaringerne inden for hvert enkelt fagområde kan antages at være forbundet med seksuelle forhold for unge under de gældende aldersgrænser. Ligeledes var rådet interesseret i en vurdering af betydningen af straffelovens aldersgrænser for unges seksuelle adfærd.

I denne anledning skal man, for så vidt angår spørgsmålet om nedsættelse af aldersgrænsen i lovens § 225, stk. 2, om homoseksuelle forhold udtale, at Københavns børne- og ungdomsværn for sit vedkommende må nære betænkelighed ved en nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold til 14 år. En sådan nedsættelse af aldersgrænsen vil kunne indebære risiko for, at unge drenge inddrages i homoseksuel prostitution og derved får tilknytning til et homoseksuel miljø. Homoseksuel prostitution har ikke været et problem siden slutningen af 1950'erne. I juni 1974 fik Københavns børne- og ungdomsforsorg imidlertid kontakt med en gruppe på 5-7 unge, fortrinsvis drenge i 13-15 års alderen. Dette har påny aktualiseret problemerne vedrørende homoseksuel drengeprostitution.

Den pågældende gruppe unge, der havde tilknytning til Børnemagt, opholdt sig mere eller mindre permanent på Vesterbro. Gruppens medlemmer havde ingen eller kun ringe kontakt med deres egentlige forsørgere og var derfor henvist til at klare sig på egen hånd. Det viste sig, at en del af dem ernærede sig ved homoseksuel prostitution. Årsagen hertil var - så vidt man kunne konstatere - ikke et ønske om at få dækket et fysisk eller følelsesmæssigt behov, men snarere en konsekvens af de unges

sociale situation. Den homoseksuelle prostitution giver de unge mulighed for let tjente penge samtidig med, at de får megen fritid til rådighed. Endvidere opfatter de unge fortjenesten ved homoseksuel prostitution som risikofri i modsætning til kriminalitet.

Dette fører let til, at den unge ikke mener at have noget umiddelbart behov for uddannelse eller for en planlægning af sin fritid. Det har derfor vist sig vanskeligt at motivere disse unge til at ændre deres livsførelse. Hertil kommer, at de »ældre« homoseksuelle i et vist omfang er i stand til at fastholde de unge i deres nuværende situation gennem løfter for fremtiden og andet, som de unge ikke er i stand til at vurdere konsekvensen af på længere sigt.

At børne- og ungdomsforsorgen alligevel har opnået positive resultater med en del af disse unge, skyldes bl.a., at de unge-trods de økonomiske og materielle fordele ved prostitution - har haft svært ved at klare sig i det homoseksuelle miljø. De har næsten udelukkende forbindelse med andre unge og voksne i samme situation og kommer derfor ud af kontakt med det almindelige liv uden for homoseksuelles kredse. Dette medfører ofte en stigende følelse af usikkerhed og fornemmelse af at være presset af situationen. Over for dette har børne- og ungdomsværnet sat ind med intensiv kontakt og en lang række forskellige tilbud, hvori den unge har kunnet finde et alternativ til sin nuværende livsførelse.

De psykiske og sociale skadevirkninger, der kan være forbundet med homoseksuel prostitution for en del unge, kan således imødegås gennem et intensivt oplysning og behandlingsmæssigt arbejde. En nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold vil imidlertid kunne vanskeliggøre dette resocialiseringsarbejde. Såfremt strafrikskoen for den voksne fjernes, vil dette give den voksne bedre muligheder for at fastholde den unge i et homoseksuel prostitutionforhold. Den voksne vil mere åbenlyst kun-

ne stå i forhold til den unge, have ham boende hos sig og på andre måder knytte den unge nærmere til sig. Det vil som følge heraf kunne blive vanskeligere at motivere den unge for en ændret livsførelse, hvor der er behov herfor.

De anførte synspunkter sigter i særdeleshed på de 14-15-årige - en mindre nedsættelse af aldersgrænsen for homoseksuelle forhold, f.eks. til 16 eller 17 år, ville næppe give anledning til de samme betænkeligheder.

For så vidt angår spørgsmålet om en nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle

forhold, finder man næppe betænkelighederne herved som værende af så tungt vejende karakter, som når talen er om de homoseksuelle forbindelser, og man ville efter omstændighederne ikke finde tilstrækkelig anledning til at udtale sig imod det foreliggende forslag om nedsættelse af aldersgrænsen i lovens § 222, stk. 1, til 14 år.

Man finder dog anledning til at bemærke, at Københavns børne- og ungdomsværns erfaringsområde i denne henseende er af begrænset karakter.

Ernst H. Larsen
(Direktør)

Viggo Løn
(Vicekontorchef)

København, den 23. januar 1975

Til straffelovrådet

På straffelovrådets møde den 4. november 1974 blev der rejst spørgsmål om tilvejebringelse af eventuelt materiale fra kriminalforsorgens anstalter til belysning af spørgsmålet om sociale skadevirkninger som følge af tidlige homoseksuelle erfaringer, herunder homoseksuel prostitution.

Direktoratet har indhentet udtalelser fra de tidligere ungdomsfængsler, der imidlertid ikke

har set sig i stand til at bidrage med materiale til belysning af spørgsmålet. I udtalelserne er der dog givet udtryk for, at homoseksuel praktik næppe er så udbredt som tidligere. Dette kan have sammenhæng med den mulighed, der i de seneste år er opstået, for at tjene penge ved handel med narkotiske stoffer.

Direktoratet kan ikke på anden måde bidrage til spørgsmålets belysning.

E. B.

K. Tågegård

Skrivelse fra politidirektøren i København

Tilbagesendes *justitsministeriet* under vedlæg- gelse af en notits af 4. d.m. fra kriminalpolitiet, afd. A med 3 bilag.

Jeg finder ikke, at der kan rejses vægtige indvendinger imod, at aldersgrænsen i straffe- lovens § 222 nedsættes til 14 år. Derimod kan jeg tilslutte mig de af Direktoratet for børne- og ungdomsværnet anførte betragtninger og må nære afgørende betænkelighed ved en nedsæt- telse af aldersgrænsen i straffelovens § 225, stk. 2, for homoseksuelt forhold fra 18 til 14 år. Denne betænkelighed gælder ikke så meget de psykiske følger for unge, som er homoseksuelt orienteret og indlader sig i forhold til en ældre mand, omend den 14-årige dreng næppe vil være moden nok til at vurdere konsekvenserne, men tager især sigte på den homoseksuelle pro- stitution. Det er politiets erfaring, at trækker- drengene meget hurtigt indlader sig på visse former for kriminel virksomhed, særlig vold,

røveri, tyveri - og under den gældende retstil- stand i et vist omfang afpresning - og i hvert fald glider de, når de opnår en alder, hvor de ikke længere er attraktive for de ældre homo- seksuelle, meget ofte ud i en almindelig krimi- nel tilværelse. Det er min opfattelse, at opret- holdelsen af en straffebestemmelse for homo- seksuelt forhold til personer under 18 år, i et vist omfang vil virke præventivt og hindre, at en del ganske unge kommer ud i homoseksuel prostitution. På den anden side må det ind- rømmes, at efter ophævelsen af straffelovens § 230 har politiet ingen anledning til at efter- forske disse forhold, og eventuelle overtrædelser af straffelovens § 225, stk. 2, kommer kun til politiets kundskab gennem anmeldelse - even- tuelt fra børne- og ungdomsværnet - hvilket så godt som ikke finder sted. En nedsættelse af aldersgrænsen i straffelovens § 225, stk. 2, til 17 eller 16 år vil jeg ikke finde urimelig.

KØBENHAVNS POLITIKAMMER, d. 13. februar 1975.

Håslund

fg.

København, den 4. februar 1975

Efter anmodning fra sekretær Lunn, justitsministeriet, der på straffelovrådets vegne har forespurgt om eventuelle konsekvenser for nedsættelse af aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold fra 15 til 14 år og for homoseksuelle forhold fra 18 til 14 år, skal man herved afgive nedennævnte redegørelse om de erfaringer, politiet inden for de sidste 2 til 3 år har indhøstet om de nævnte kategorier.

Man udbeder sig også en bemærkning om politiets vurdering af konsekvenserne for en nedsættelse af aldersgrænserne som foreslået.

Til orientering vedlægges i fotokopi en fortegnelse over anmeldte sædelighedsforbrydelser i København i 1972, 1973 og 1974 samt en fortegnelse over anmeldte sædelighedsforbrydelser i København i årene 1965 til 1974, bilag A, B og C.

Det fremgår heraf, at der i 1972 er anmeldt 24 forhold, i 1973 12 forhold og i 1974 15 forhold for overtrædelse af straffelovens §§ 222 og 223.

I den forbindelse skal henvises til, at de an-

meldte forhold er meget beskedne, og der er fra politiets side ikke tvivl om, at der i meget høj grad finder samleje sted med piger under 15 år. Disse forhold bliver blot ikke anmeldt til politiet, hvilket formentlig må tilskrives den frie kønsmoral, der har fundet sted i de seneste år. - Endvidere bliver pigerne i dag tidligere kønsmodne, hvilket giver sig udslag i samleje før det fyldte 15. år.

M.h.t. den homoseksuelle prostitution har afdelingen efter ophævelsen af straffelovens § 230 ikke haft sager af denne art.

Man skal udtale, at det fra politiets side i forbindelse med den almindelige afkriminalisering, der finder sted, finder det ønskeligt, at aldersgrænsen for heteroseksuelle forhold nedsættes fra 15 til 14 år. - Man mener heller ikke, at der kan indvendes noget imod, at aldersgrænsen for homoseksuelle forhold nedsættes fra 18 til 14 år. Man kan ikke dele Kriminalforsorgens betænkeligheder, idet det viser sig, at homoseksuel prostitution ikke anmeldes til politiet.

Axel Frederiksen

(Vicepolitinspektør)

Om seksuelle forhold blandt 12-15-årige piger

En oversigt over foreliggende undersøgelser, afgivet til Straffelovrådet d. 12. februar 1975.

Berl Kutchinsky, Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.

Ved vurderinger *de lege ferenda* af aldersgrænser for heteroseksuelle forhold kan det være af interesse at søge konstateret, hvor hyppigt seksuelle forhold forekommer i det relevante aldersmæssige grænseområde, d.v.s. i aldersgruppen 12 til 15 år. Et dækkende svar på dette spørgsmål ville kunne opnås gennem en aktuel undersøgelse af seksualvaner i et landsomfattende og repræsentativt udsnit af unge i de pågældende aldre. En sådan undersøgelse foreligger ikke, og da de oplysninger der kan hentes fra foreliggende undersøgelser er meget langt fra at være dækkende, må man nødvendigvis til indledning konstatere, at spørgsmålet om hyppigheden af seksuelle forhold blandt unge for tiden ikke kan besvares.

Imidlertid er et svagt empirisk grundlag bedre end slet intet, når blot man erkender dets svaghed. I det følgende skal derfor omtales nogle danske og udenlandske undersøgelser, der på forskellig måde kan danne udgangspunkt for en diskussion af spørgsmålet: Hvor udbredt er seksuelle forhold blandt de ganske unge? Først omtales en række undersøgelser vedrørende alderen for første samleje (»den seksuelle debutalder«), dernæst et par undersøgelser der belyser spørgsmålet om hyppighed på andre måder. Hovedvægten er lagt på resultater vedrørende unge *kvinders* seksuelle forhold, da spørgsmålet om »heteroseksuel lavalder« for mænds vedkommende er uden praktisk strafferetlig relevans. Der er endvidere kun set på egentlig samlejeaktivitet, da oplysningerne om anden kønslig omgængelse er yderst sparsomme.

Kvindens seksuelle debutalder

Et af standardspørgsmålene i seksologiske undersøgelser vedrører alderen for det første samleje. Det er en udbredt opfattelse at besvarelser af dette spørgsmål er mere pålidelige end så mange andre typer af spørgsmål vedrørende respondenteres seksuelle biografi (se fx Hoffmeyer, 1971, s. 245). Oplysninger om, hvor stor en procentdel af unge piger der debuterer seksuelt i en alder af 14 år eller derunder, kan i en vis forstand betragtes som minimumsdata for hyppigheden af samlejer eller seksuelle forhold med piger i den pågældende aldersgruppe. Her gennemgås først, i kronologisk orden, de væsentligste danske undersøgelser der rummer svar på spørgsmålet. Dernæst omtales nogle nyere undersøgelser fra Sverige, Norge og Den tyske Forbundsrepublik.¹⁾

Danske undersøgelser

Den ældste systematiske undersøgelse af unge kvinders seksuelle adfærd blev foretaget af Kirsten Auken (1953) i årene 1944-47. Det drejer sig om en interview-undersøgelse af 315 20-35-årige kvinder (gennemsnitsalder 26 år) der var indlagt på hospitaler i København, Århus, Ringsted, Hobro, Farsø og Ringe. Der er både geografisk og på anden måde tilstræbt en vis almen repræsentativitet for kvinder i de på-

1) Jeg er overlæge, dr. med. Preben Hertoft taknemmelig for bistand ved udvælgelsen af undersøgelser.

gældende aldersgrupper. I dette personmateriale var kun 1 % 14 år ved første samleje (ingen var yngre) og ligeledes kun 1 % var 15 år (disse seksualdebuter har fundet sted i årene 1924-44). Først i 17-års alderen havde 10 % af de pågældende kvinder indledt seksuel aktivitet.

I 1963-64 foretog Lise Freundt for Seksualoplysningsudvalget en undersøgelse af kvinder indlagt for abort på Københavns hospitaler (*Betænkning II fra Seksualoplysningsudvalget*, 1969, s. 137-214; Freundt, 1973). Der er således her, som i flere af de følgende undersøgelser, ikke tale om noget for den almene befolkning repræsentativt udsnit, men om et særligt udvalgt klientel. Der interviewedes 304 kvinder i alderen 15 til ca. 45 år (medianalder 26 år). Blandt disse kvinder debuterede 8 % i en alder af 15 år eller derunder (debutalder *under* 15 år er ikke omtalt). I undersøgelsen konstateredes en påfaldende sammenhæng mellem seksualdebutalder og uddannelse/erhverv. Blandt kvinder uden eksamen debuterede således 10 % i alderen 15 år eller derunder, blandt kvinder med mellem-skole- eller realeksamen var den tilsvarende andel 3 %, medens der blandt kvinder med studentereksamen slet ingen debutanter var i denne aldersgruppe. Blandt ufaglærte kvinder var der 13 % debutanter på 15 år eller derunder, medens den tilsvarende andel blandt faglærte kvinder og kvinder under uddannelse var 4 %.

I 1964-65 foretog Ekstrøm (1972) en interviewundersøgelse med 202 kvinder og 100 mænd i alderen **14-19** år, alle smittet med gonorrhoe og anmeldt til stadslægen i København. I dette særligt udvalgte materiale af ganske unge var coitusdebutalderen, som man kunne forvente, særligt lav. Blandt de 202 kvinder debuterede 2 % i alderen 11 år eller derunder, 2 % debuterede som 12-årige, 7 % som 13-årige og 16 % som 14-årige. I alt 27 % havde således haft deres første samleje før de fyldte 15 år, medens yderligere 28 % debuterede som 15-årige. (Blandt mændene debuterede i alt 37 % før de fyldte 15 år - det er et generelt træk at der er flere tidligere debutanter blandt mænd end blandt kvinder).

Den næste undersøgelse i rækken - den såkaldte Mødreundersøgelse - er tillige den mest omfattende og alment repræsentative danske undersøgelse af unge kvinders seksuelle forhold, og derfor den undersøgelse vi må bygge mest på. Som det vil fremgå, rummer de i nærvæ-

rende sammenhæng relevante oplysninger fra undersøgelsen dog visse svagheder. Undersøgelsen er tilrettelagt af Seksualoplysningsudvalget i samarbejde med Anders Groth og bearbejdet af sidstnævnte (*Betænkning II fra Seksualoplysningsudvalget*, 1969, s. 101-135). Den blev foretaget i 1966 og omfattede 832 mødre, som alle havde født i april eller maj måned 1965 og var blevet interviewet af sundhedsplejersker. Der er tale om et nogenlunde repræsentativt udsnit af mødre fra hele landet i alderen 15-45 år (medianalder ca. 27 år).

Kun 1,3 % af de adspurgte kvinder havde deres første samleje i en alder af 14 år eller derunder, medens 4 % var 15 år. Sammenligner man dette med resultaterne af Aukens ti år ældre undersøgelse (en sammenligning der dog må foretages med visse forbehold på grund af de to materialers forskellige sammensætning) konstaterer man således, at der i den mellem-liggende periode ikke er blevet flere der debuterer i en alder af 14 år eller derunder, medens der er betydeligt flere der debuterer som 15-årige. Antallet af debutanter under 17 år er steget fra 10 % i Aukens undersøgelse til 16 % i Groths.

Mødreundersøgelsen viser at den seksuelle debutalder har en klar sammenhæng med en række sociale og biologiske forhold. Fremhæves skal især følgende: (1) *Kvindens alder på interviewtidspunktet* — sammenlignes 30-39-årige med 20-24-årige ses en forskydning af debutalderen nedefter på temmelig præcis et år (se nedenfor). (2) *Bopæl* — debutalderen er noget lavere i hovedstaden end i den øvrige del af landet. (3) *Uddannelse* — mødre der kun har folkeskoleuddannelse debuterer gennemgående et år tidligere end de mødre der har haft supplerende uddannelse efter afgangseksamen fra skolen. (4) *Faders socialgruppe* - kvinder hvis fædre erhvervsmæssigt tilhører den højere middelstand har gennemgående første samleje et år senere end døtre af ufaglærte arbejdere. (5) *Alderen for første menstruation (menarchen)* — jo tidligere kønsmodenheden indtræder, desto større er den statistiske sandsynlighed for tidlig seksuel debutalder. — Det skal i denne sammenhæng påpeges, at menarchealderen har vist samme nedadgående tendens som coitusdebutalderen (Hoffmeyer, 1971, p. 232 ff). Det er nærliggende at betragte den stedse tidligere indtrædende kønsmodenhed som en af årsagerne til det formodentlig stedse tidligere begyndelses-tidspunkt for den seksuelle aktivitet.

TABEL I

Mødreundersøgelsen. Alder ved første coitus i to ålderskategorier. Sammendrag af Tabel 27, s. 122 i Seksualoplysningsudvalgets Betænkning II (1969). Kumulative procenter.

Alder v/1. coitus	F. 1931-35 (30-34 år)	F. 1941-45 (20-24 år)
Under 15 år _____	0 % ^a	i % ^a
15 år	1 %	7 %
16 år	7 %	23 %
17 år	22 %	48 %
18 år	47 %	76 %
19 år	61 %	91 %
20 år	73 %	96 %
21 år	79 %	99 %
22 år	82 %	100 %
 Antal kvinder _____	 147	 300

a. Det bemærkes, at en uoverensstemmelse mellem disse talangivelser og de til samme kategorier svarende tal i Tabel 58, s. 75 i *Betænkning I fra Seksualoplysningsudvalget* (1968) beror på en fejl i sidstnævnte.

Af særlig interesse for formålet med denne gennemgang er konstateringen af den omtalte nedadgående forskydning i coitusdebutalderen ved sammenligning af to »generationer«. I Tabel 1 har vi anskueliggjort denne påfaldende regelmæssige forskydning ved sammenligning af årgangene 1931-35 og 1941-45. Forskydningen på præcis et år vedvarer op til debutalder 18 år for de 3 0-3 5-årige hvor procenten af debuterede svarer til 17 år for de 20-24-årige. (Det skal bemærkes, at en sammenligning efter 18 års alderen ikke kan foretages, da den yngre aldersgruppe naturligvis ikke har samme mulighed for spredning af debutalderen opefter som den ældre aldersgruppe).

De tidlige seksualdebuter i de to ålderskategorier har fundet sted i sidste halvdele af henholdsvis 1940'erne og 1950'erne. Forestiller man sig nu den omtalte forskydning fortsat i samme tempo, skulle man i sidste halvdel af 1960'erne finde 7 % kvindelige coitusdebutanter under 15 år og i sidste halvdel af 1970'erne 22-23 %. Om holdbarheden af en sådan extrapolation er det vanskeligt at udtale sig, så meget mere som det ikke kan udelukkes, at en del af den tilsyneladende »generationsforskel« i realiteten skyldes at særlige selektionsfaktorer har gjort sig gældende. Det er således tænkeligt, at der blandt kvinder der føder i en alder

af 19-23 år automatisk må opstå en overvægt af tidligt seksuelt debuterende, medens der blandt kvinder der føder i en alder af 29-33 år tilsvarende automatisk må opstå en overvægt af sent debuterende. Selv om en sådan selektions-skævhed næppe rummer hele forklaringen på den tilsyneladende »generationsforskel«, må vi foreløbig konkludere, at Mødreundersøgelsen kun giver et svagt grundlag for at skønne noget om udviklingen.

Tilbage bliver den kendsgerning, at kun en ubetydelig procentdel af kvinderne i denne undersøgelse - selv i de yngste årgange - angiver at have debuteret seksuelt i en alder af under 15 år. Men hvor pålideligt er dette datum? Selvsagt kan der her, som ved andre biografiske oplysninger, være tale om erindringsfejl; spørgsmålet er om sådanne erindringsfejl kan være af betydelig størrelsesorden og eventuelt systematiske. Svarene på et andet spørgsmål i Mødreundersøgelsen antyder tilstedeværelsen af et grundlag for sådanne fejl, specielt hvad angår coitusdebut i en meget tidlig alder. På spørgsmålet »Hvilken alder mener De en kvinde bør have nået, førend hun har samleje?« angav kun

16 % alderen 17 år og derunder. Den debutalder der af flertallet blev anset for mest ønskelig var 18 år. Dette gjaldt også for kvinder der faktisk var debuteret tidligere. Blandt de kvinder, der havde haft deres første samleje i en alder af 15 år og derunder, var der således næsten to trediedele, der mente at den optimale debutalder måtte være 18 år eller mere. Når der foreligger en så klar diskrepans mellem den faktiske debutalder og den man anser for passende, er der grundlag for en formodning om, at den angivne faktiske debutalder for de meget tidlige debutanters vedkommende kan være blevet forskudt - bevidst eller ubevidst - i retning af det de pågældende anså for passende. Man bør i denne sammenhæng minde om, at interviewerne blev udført af lokale sundhedsplejersker, over for hvem de udspurte mødre ikke uden videre kan formodes at have indtaget en helt neutral holdning. Det er herefter næppe galt at skønne, at det i Mødreundersøgelsen angivne tal for debutanter under 15 år - godt 1 % - er et absolut minimumstal.

Henriksen & Høgh (1970) foretog i 1967 en interviewundersøgelse af et statistisk tilfældigt udvalg på 342 15-20-årige hovedstadsborgere, heraf 170 kvinder. Blandt de unge københavnere havde godt 1 % haft deres første samleje i 13-års alderen, medens godt 3 % debuterede

som 14-årige; altså i alt ca. 4 % kvindelige debutanter under 15 år. Disse seksualdebuter har hovedsagelig fundet sted i første halvdel af 1960'erne. (Blandt de unge mænd angav 8 % debutaldre på 14 år og derunder). I dette materiale var der ikke aldersafhængige forskelle af betydning.

Den seneste danske undersøgelse af denne art er udført af Kutchinsky i 1970-71. Det drejer sig om en publiceret pilotundersøgelse, hvis primære formål var afprøvning af et seksologisk spørgeskema. Det i denne sammenhæng relevante personmateriale består af 105 kvinder i alderen 16-44 år, dog var hovedparten af kvinderne i alderen 20-29 år. Der er ikke tale om noget repræsentativt materiale, idet de fleste meldte sig selv frivilligt til undersøgelsen. To trediedele af kvinderne var studerende, og under 10 % tilhørte arbejderklassen. I dette materiale, der altså må betragtes med særligt forbehold, debuterede 3 % af kvinderne som 13-årige og 5 % som 14 årige. Der var således i alt 8 % der var yngre end 15 år ved første samleje.

Uden for kronologien skal nævnes en i 1967-68 foretaget interviewundersøgelse af seksuel adfærd blandt næsten samtlige 15-19-årige mænd og kvinder bosat i distrikterne Juliane-håb, Narssak og Nanortalik i Grønland (Gunnar Aagaard Olsen, 1974). Blandt de 255 udspurgte kvinder opgav 2 % at de havde haft deres første samleje i en alder af 13 år, 21 % var debuteret som 14-årige og 34 % som 15-årige. I alt var således 23 % debuteret seksuelt før de fyldte 15 år. (I modsætning til samtlige andre undersøgelser debuterede kvinderne her noget tidligere end mændene). Den seksuelle aktivitet indledes altså en hel del tidligere i Grønland end i det sydlige Danmark, et forhold der af forfatteren sættes i relation til den grønlandske kulturkonflikt.

Også i denne undersøgelse konstateredes det, at de yngre årgange tilsyneladende debuterer tidligere end de ældre, til trods for at der her dårligt kan være tale om en »generationsforskel« da jo alle respondenterne er ganske unge. Forfatteren mener da også, at den fundne tendens kan skyldes en systematisk tilbøjelighed til at projicere en hændelse senere, jo mere man fjerner sig fra tidspunktet for denne (Olsen, 1974, s. 50 f). Formodningen begrundes med at en tilsvarende forskydning — der umuligt kan være reel - kan konstateres for menarchealderen. Aagaard Olsen diskuterer ikke de eventuelle årsager til en sådan systematisk tilbøjelig-

hed til fejlangivelser af biografiske data (spørgsmålet vil blive drøftet nærmere nedenfor).

Om de refererede danske undersøgelser kan det *sammenfattende* siges, at de som antydnet i indledningen kun kan give et yderst spinkelt grundlag for formodninger om, hvor stor en andel af kvinder der i dag debuterer seksuelt i en alder af 14 år eller derunder. For 15-20 år siden var tallet blandt »almindelige« kvinder i landet som helhed utvivlsomt over 1 % — **men** hvor meget over kan, på dette grundlag alene, ikke siges. Undersøgelserne lader formode at der er en almindeligt nedadgående tendens i debutalderen, men på grund af diverse fejlkilder kan der om størrelsesordenen af denne forskydning kun siges, at den må ligge et sted mellem 0 og 1 år i nedadgående retning pr. ti-år. Det kan betragtes som nogenlunde sikkert, at tidligt debuterende kvinder fandtes hyppigere i hovedstaden end i det øvrige land (bortset fra Grønland), blandt arbejderbørn end blandt middelklasseungdom, blandt lavt uddannede end blandt højt uddannede, og blandt tidligt kønsmodne end blandt sent kønsmodne.

Udenlandske undersøgelser

Fra vore nabolande foreligger en række nyere seksologiske undersøgelser, der nok kan være af interesse i betragtning af hvor lidt der umiddelbart lader sig uddrage af de danske undersøgelser.

Den mest omfattende og repræsentative nyere seksologiske undersøgelse i Skandinavien er udført i *Sverige* af Zetterberg i 1967 på opfordring af Utredningen rörande seksual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- og opplysningsarbejdet (USSU) (Zetterberg, 1969). Det drejer sig om en interviewundersøgelse med et landsomfattende repræsentativt befolkningsudsnit af 18-60-årige svenskere (dog med en vis overrepræsentation af de 18-30-årige). 2.000 personer blev interviewet, heraf 989 kvinder.

Blandt 18-30-årige kvinder med samlejeerfaring debuterede 0,6 % som 13-årige, 1,4 % som 14-årige og 5,6 % som 15-årige. Blandt de 30-60-årige kvinder debuterede kun 0,2 % som 13-årige, 0,4 % som 14-årige og 1,6 % som 15-årige. (6 % af de yngre og 5 % af de ældre kvinder havde aldrig haft samleje). Der var således lidt under 2 % af de 18-30 årige, og lidt under 0,6 % af de 30-60-årige, der debuterede i en alder af under 15 år. Et kraftigt fald i

debutalderen fremgår også af *medialalderen* for *seksuel debut* (d.v.s. den alder, ved hvilken halvdelen af en given gruppe er debuteret): Blandt de 18-30-årige kvinder var medianalderen for seksuel debut 17,2 år, blandt de 30-60-årige var den 18,5 år. (Blandt 18-30-årige mænd debuterede 6 % som 13-14-årige, og medianalderen var 16,6 år; blandt 30-60-årige mænd debuterede 3 % som 13-14-årige, og medianalderen var 17,4 år).

Der er altså i denne svenske undersøgelse en klar »generationsforskel« af nogenlunde samme størrelsesorden som den der blev fundet i den danske Mødreundersøgelse. Nu er de alderskategorier der sammenlignes i Zetterbergs undersøgelse betydeligt mere spredt end de der sammenlignes i Mødreundersøgelsen; til gengæld er Zetterbergs undersøgelse næppe behæftet med nogen selektionsfejl. Sammenligningen af de to undersøgelser støtter derfor en formodning om, at den i Mødreundersøgelsen fundne »generationsforskel« kan have været til dels reel - omend noget overdrevet på grund af selektionsfejl. Heroverfor står dog Aagaard Olsens (1974, s. 50) formodning om, at såvel den i Mødreundersøgelsen som den af Zetterberg fundne »generationsforskel« kan skyldes en generel tendens til at projicere debutalderen desto senere jo ældre man er.

Af den svenske undersøgelse fremgår også uddannelsens betydning for debutalderen, idet der i begge alderskategorier er ca. et års forskel i medianalderen mellem de højtuddannedes og de lavt uddannedes debutalder. Derimod spiller såvel respondentens som dennes faders sociale tilhørsforhold en ret ubetydelig rolle for debutalderen. Det synes således her at være den teoretiske uddannelses varighed der har afgørende betydning for forsinkelse af den seksuelle debut.

Som supplement til Zetterbergs undersøgelse udførtes i 1966-67 en interviewundersøgelse af 1.300 stockholmere i alderen 16-25 år, et systematisk tilfældigt udsnit af mandtalsregisteret (Israel, Gustavsson, Eliasson & Lindberg, u. å.; se også Rosemari Eliasson, 1971, samt Israel, 1973). Blandt i alt 626 interviewede kvinder havde 0,2 % deres første samleje som 12-årige, 1,2 % som 13-årige, 3,1 % som 14-årige, 7,3 % som 15-årige. I alt debuterede således 4,5 % af de unge stockholmske kvinder som 14-årige eller derunder (blandt de unge mænd var det tilsvarende tal 11,5 %). Dette tal svarer ganske til hvad Henriksen & Høgh (1970) fandt i en

tilsvarende undersøgelse af den københavnske ungdoms seksualvaner (se ovenfor).

Israel og medarbejderes undersøgelser viste en klart nedadgående tendens i den angivne debutalder: Blandt kvinder som var 16-17 år på interviewtidspunktet debuterede 9,0 % som 14-årige eller yngre, mod kun 2,6 % blandt de 24-25-årige (disse debuterer fandt sted hhv. 1963-65 og 1955-57). Forfatterne undersøger og diskuterer indgående de mulige årsager til denne forskel, som de finder et signifikant og ikke kan bero på en skævhed i udvælgelsen. Det undersøges således om forskellen kan skyldes en med faldende alder aftagende norm om, at kvinder ikke bør begynde for tidligt på seksuel aktivitet. Denne mulighed afvises på grundlag af en holdningsundersøgelse, der viser at de yngste aldersgrupper ikke er mindre »puritanske« end de ældre. Alligevel kan forskellen være en følge af den omtalte norm, idet den enkelte svarpersons muligheder for, bevidst eller ubevidst, at »pynke« på sin debutalder naturligvis er desto større, jo flere år der er imellem seksualdebut og udspørgning. Forfatterne konkluderer dog, at den tendens der er fundet ikke kan affærdiges som et artefakt beroende på erindringsforskydning.

Hertil kan føjes, at hvad enten de her og andetsteds fundne »generationsforskelle« i debutalder beror på en systematisk erindringsforskydning der er størst i de ældre årgange, eller der er tale om et reelt fald i debutalderen, eller begge disse faktorer gør sig gældende (det sidste forekommer at være det mest sandsynlige), må det - efter det foreliggende at dømme - være de yngste respondenters svar der har størst interesse i nærværende sammenhæng.

Også af Stockholmsundersøgelsen fremgik klart uddannelsens betydning for coitusdebutalderen. Blandt lavtuddannede kvinder debuterede 6 % som 14-årige, blandt højtuddannede kun 2 %.

Fra Norge foreligger ligeledes en seksologisk undersøgelse af storbyungdom. Asmervik (1972) gennemførte i 1970 502 interviews med ugifte Osloborgere i alderen 16-19 år, heraf halvdelen kvinder. Der er ikke tale om et strengt systematisk stikprøveudsnit af den pågældende aldersgruppe, idet respondenterne var udvalgt blandt »ungdom som befandt sig på typiske utendørsmøtesteder i Oslo« (s. 32). Ifølge forfatteren er det dominerende flertal dog hvad man kalder »vanlig« ungdom. Det fremgik af undersøgelsen, at 18 % af pigerne (33 % af drengene) havde haft deres første samleje i en

alder af 15 år eller derunder (hvor mange der debuterede som *yngre* end 15-årige fremgår ikke). Dette tal er en del højere end i de tilsvarende undersøgelser fra København (Henriksen & Høgh, 1970) og Stockholm (Israel, et al., u. å.) hvor andelen af kvindelige debutanter i alderen til og med 15 år var henholdsvis 13 % og 12 %. Forskellen er så meget mere overraskende som halvdelen af kvinderne i Oslounderøgelsen aldrig havde haft samleje mod ca. en trediedel for de tilsvarende aldersgrupper i såvel Københavnsundersøgelsen som Stockholmsundersøgelsen. Forskellen kan bero på særlige udvælgelses- eller interviewtekniske problemer specielt i den norske undersøgelse, men *kan* også være udtryk for den faldende tendens i den (angivne) seksuelle debutalder blandt dem der debuterer tidligt, da den norske undersøgelse jo er ca. fire år yngre end den tilsvarende danske og svenske.

Endelig skal omtales to *tyske* seksologiske undersøgelser af henholdsvis arbejderungdom og skoleelever. Den første (Schmidt & Sigusch, 1971) udførtes i 1968-69 i seks storbyer i Den Tyske Forbundsrepublik. I alt udspurgtes 300 ufaglærte arbejdere i alderen 20-21 år, heraf halvdelen kvinder. Blandt de 150 udspurgte kvinder havde 5 % debuteret som 13-årige eller yngre, 5 % debuterede som 14-årige og 7 % som 15-årige. I alt havde altså 10 % af arbejderkvinderne haft deres første samleje i en alder af 14 år eller derunder. (Blandt mændene var det tilsvarende antal 13 %).

Den anden tyske undersøgelse (Sigusch & Schmidt, 1973) blev udført i 1970 og omfattede 602 skoleelever i alderen 16-17 år (fødselsår-gange 1953 og 1954). Der er tale om et omhyggeligt stikprøveudvalg af skolesøgende unge i fem storbyer i Forbundsrepublikken. Blandt pigerne var 2 % debuteret som 14-årige og 10 % som 15-årige. (Blandt drengene var de tilsvarende tal 8 % og 14 %).

Disse to undersøgelser bekræfter den klare tendens, der også har vist sig i danske undersøgelser, at arbejderungdom debuterer seksuelt tidligere end den skolesøgende ungdom. Betragter man de to undersøgelser under et, får man det indtryk, at tallene stemmer nogenlunde overens med resultaterne fra de tilsvarende storbyungsdomsundersøgelser i de skandinaviske lande.

Sammenfattende kan det om de her refererede undersøgelser fra Sverige, Norge og Den Tyske Forbundsrepublik konstateres, at de gennemgående yder støtte til de oprindeligt så vage

formodninger der kunne bygges på de noget ældre danske undersøgelser. Ved sammenligningen er det i højere grad sandsynliggjort, at der i et par generationer har været en vis reel stigning i antallet af tidligt seksuelt debuterende kvinder, såvel i Danmark som i det nærmeste udland. Samtidig styrkes dog formodningen om, at de tal for 14-årige debutanter der er fundet i den danske Mødreundersøgelse er for lave.

Andre undersøgelserdata vedrørende hyppigheden af seksuelle forhold med piger under 15 år

Antallet af coitusdebutanter under 15 år, er, som omtalt i indledningen, kun strafferetlig relevant som en art minimumsindikator på forekomsten af seksuel aktivitet blandt unge i disse aldersgrupper. At en kvinde er debuteret seksuelt i en alder af 14 år eller derunder betyder at hun i hvert fald har haft ét forhold i den alder; men blandt disse tidligt debuterende har nogle utvivlsomt haft mere end et forhold, og ganske få har måske haft adskillige. Af mere direkte strafferetlig relevans måtte derfor være eventuelle oplysninger om hyppigheden af samlejer med disse såkaldte mindreårige piger, eller - idet man tager i betragtning at flere samlejer gennem nogen tid mellem samme to partnere kan udgøre én fortsat forbrudelse - antallet af sådanne seksuelle *forhold*.

To danske undersøgelser er egnede til, på hver sin måde, at kaste et vist lys over dette spørgsmål, selv om de begge har det tilfælles med alle de øvrige omtalte danske undersøgelser at de er i nogen grad forældede.

I 1964 gennemførtes en omfattende spørgeskemaundersøgelse af den såkaldte skjulte kriminalitet blandt unge danske mænd (Greve, 1972). Undersøgelsen omfattede i alt 7.236 unge værnepligtige, hovedsagelig født i årene 1944-46. I spørgeskemaet, der blev udfyldt i forbindelse med sessionsbehandlingen, blev de værnepligtige bl.a. spurgt om de havde haft samleje med mindreårige piger. Som kontrol blev respondenterne ligeledes spurgt om, hvor de mente den legale aldersgrænse måtte ligge, og hvor gammel pigen faktisk havde været.

Blandt samtlige adspurgte mente 10 %, at de havde haft samleje med mindreårige en eller to gange, og yderligere 6 % havde haft sådanne samlejer flere gange. Dog viste det sig, at blandt de unge mænd der havde erkendt en sådan »lovovertrædelse« var kun 35 % klar over, at aldersgrænsen lå ved 15 år; 2 % mente

den var lavere, medens ikke mindre end 61 % anførte aldersgrænser på 16-22 år (Greve, s. 58 f.). Denne retsvildfarelses betydning fremgår klart af svarene på tillægsspørgsmålet vedrørende pigens alder ved de erkendte tilfælde af samleje med »mindreårige«. I 53 % af tilfældene havde pigen været mellem 15 og 22 år, i 32 % af tilfældene 14 år, i 6 % 13 år, og i 4 % 11-12 år. I alt var der således i hele materialet ca. 6 % unge mænd der, ifølge deres egen angivelse, havde haft et eller flere forhold til piger på 14 år eller derunder. Disse forhold må have fundet sted i årene omkring 1960.

Omtrent samtidig med Greves undersøgelser over skjult kriminalitet udførte Hertoft (1968), ligeledes i forbindelse med session, en interviewundersøgelse af 400 18-19-årige værnepligtige mænd, alle boende på Sjælland (Sessionsundersøgelsen). Blandt samtlige 400 unge mænd havde 37 % aldrig haft samleje, 2 % havde haft første samleje i en alder af 13 år, og 4,5 % i en alder af 14 år. Blandt de 250 unge mænd som var seksuelt erfarne, anførte 23 (9 %) at de ved deres coitusdebut havde haft en kvindelig partner der var 14 år eller derunder. Dette svarer til knap 6 % af samtlige 400 - altså et tal i god overensstemmelse med Greves opgivelser.² I begge tilfælde er der dog tale om, at de ca. 6 % er et minimumstal, idet det drejer sig om procentdelen (hos Hertoft endog den minimale procentdel) af unge mænd der har haft *mindst ét* forhold til en pige under 15 år.

Hertofts undersøgelse rummer imidlertid oplysninger, hvoraf man kan slutte sig til størrelsesordenen af den faktiske hyppighed af forhold til piger under 15 år.³ I undersøgelsen er der nemlig yderligere spurgt om partnerens alder ved 2. og 3. forhold samt ved nuværende forhold. Der fremdrages på denne måde yderligere 23 tilfælde af forhold til mindreårige piger, således at det samlede antal af sådanne til-

2) Sessionsundersøgelsen af de 400 værnepligtige omfatter ganske vist kun Sjælland. Imidlertid har Hertoft, som en kontrolforanstaltning, gennemført en landsomfattende spørgeskemaundersøgelse (Soldaterenqueten) med udvalgte nøglespørgsmål fra Sessionsundersøgelsen. Ved sammenligningen konstateredes særdeles god overensstemmelse mellem resultaterne fra disse to undersøgelser, hvilket yderligere stemmer overens med, at der i Soldaterenqueten ikke var geografisk bestemte forskelle af betydning. Hvad repræsentativitet angår, skulle Hertofts og Greves undersøgelser altså være direkte sammenlignelige.

fælde i hele materialet bliver 46. Regner man med, at der mellem 3. og nuværende forhold må forekomme yderligere et par tilfælde, når man til den konklusion, at den samlede hyppighed hvormed unge mænd i årene omkring 1960 har haft forhold til mindreårige piger har været godt 12 %.

Hvorledes stemmer dette tal med de ovenfor refererede data vedrørende kvinders coitusdebutalder. De angivelser af sidstnævnte, der bedst lader sig sammenligne med Greves og Hertofts tal, hidrører fra den yngste alderskategori i Mødreundersøgelsen (se ovenfor). I denne gruppe, der er født i årene 1941-45, angav 1,3 % at de havde haft samleje som 14-årige. Disse samlejer må have fundet sted i perioden 1955-59, altså gennemgående nogle år tidligere end de seksuelle forhold der refereres til i undersøgelserne af unge mænd. Korregerer vi for dette ud fra en formodning om at coitusdebutalderen i disse år har været faldende, kommer vi til det resultat, at ca. 2 % piger, der har haft samleje som 14-årige, i denne alder skulle have været involveret i ca. seks gange så mange forhold. At dette *kan* have været tilfældet, kan ikke ganske udelukkes. Forudsætningen for at de to sæt af oplysninger om forhold til mindreårige skal kunne stemme overens må være, at en større eller mindre andel af de tidligt debuterende piger må have været særligt aktive i seksuel henseende og derved stået i forhold til et stort antal jævnaldrende drenge, endnu inden de fyldte 15 år. En enkelt detalje i Sessionsundersøgelsen kan muligvis tydes i denne retning: blandt 14-årige eller yngre partnere til mandlige coitusdebutanter var der flere seksuelt erfarne end i de øvrige aldersgrupper af kvindelige partnere. Medens den kvindelige part til samtlige coitusdebutanter blev betegnet som seksuelt erfarne i 56 % af tilfældene og som uerfaren i 34 % af tilfældene (i 11 % af tilfældene turde respondenten ikke udtale sig om spørgsmålet), var der blandt kvindelige seksualpartnere på 14 år og derunder 70 % erfarne og kun 13 % uerfarne (17 % var uafklarede) (Hertoft, 1960, s. 154 f.).

Selv om Mødreundersøgelsens tal for mindreårige kvindelige coitusdebutanter således teoretisk set lader sig forene med Sessionsundersø-

3) Enkelte af de i det følgende refererede tal fra Sessionsundersøgelsen har ikke tidligere været offentliggjort. De gengives her efter personlig oplysning fra Hertoft og med dennes tilladelse.

gelsens tal for forhold til mindreårige piger, er der dog meget der taler for, at den store diskrepans mellem disse tal er urealistisk: procenten af 14-årige kvindelige coitusdebutanter må enten være for lav eller hyppigheden af forhold til 14-årige piger må være for stor-eller begge dele. Nu er der næppe grund til at mene, at hyppighedsangivelserne fra Hertofts undersøgelse (der støttes af tallene fra Greves undersøgelse) er overdrevne. At fejlbedømmelse, fejlhuskning eller ligefrem bevidst fejlangivelse af en seksualpartners alder kan og må forekomme, er indlysende; men hvis en sådan fejl skulle være systematisk, måtte man snarere forvente, at den gik i retning af at de ganske unge kvindelige seksualpartnere blev bedømt eller angivet som ældre end de faktisk var. Langt snarere er det Mødreundersøgelsens tal for seksuelt erfarne 14-årige piger der er for lave, jfr. diskussionen ovenfor. Mere realistisk er det tal - 4 % - der er fundet i **Københavnundersøgelsen** (omtalt ovenfor).

Af Hertofts undersøgelse fremgår det, at unge mænds seksuelle forhold til mindreårige piger i ca. halvdelen af tilfældene finder sted i forbindelse med mændenes egen seksuelle debut. At der hovedsagelig er tale om forhold mellem jævnaldrende fremgår yderligere af, at to trediedele af de unge mænd der ved første samleje havde haft en seksualpartner på 14 år eller derunder ved denne lejlighed selv var 13-14 år gamle. Blandt de resterende der debuterede med en mindreårig kvindelig seksualpartner var de fleste 15 år; kun én var 17 år og ingen var ældre.

Jævnbyrdigheden i alder mellem mandlige coitusdebutanter og deres seksualpartnere gælder i øvrigt for alle alderstrin i Sessionsundersøgelsen. I modsætning hertil finder man i Mødreundersøgelsen, at partneren ved det første samleje i almindelighed er 2-3 år ældre end kvinden (*Betænkning II fra Seksualoplysningsudvalget*, s. 22). Der er intet modsætningsforhold mellem de to sæt af oplysninger, idet både kvinders og mænds partnere ved første samleje som regel er seksuelt erfarne. Alligevel lader også denne diskrepans formode, at den i de fleste undersøgelser fundne forskel mellem kvinders og mænds coitusdebutalder, således at kvinderne gennemgående debuterer et år senere end mændene, er overdreven.

Man må da *konkludere* at de to danske undersøgelser hvis oplysninger om mindreårige pigers seksuelle aktivitet tager udgangspunkt i

mandlige probanders oplysninger giver et noget andet billede af omfanget af denne aktivitet, end de undersøgelser der tager udgangspunkt i kvinders oplysninger om deres egen coitusdebutalder. Hvis man ellers tør bygge på begge disse sæt af oplysninger, skulle forhold til mindreårige piger (i hvert fald frem til 1965) forekomme mindst seks gange så hyppigt som coitusdebut blandt mindreårige piger. Selv om noget tyder på, at piger der debuterer seksuelt i 14-års-alderen faktisk udfolder stor seksuel aktivitet, beror en del af forskellen mellem oplysningerne dog formentlig på, at de på interviews med kvinder baserede oplysninger om coitusdebut i disse aldersgrupper er urealistisk lave.

Sammenfatning og konklusion

En række danske og udenlandske hovedsagelig seksologisk orienterede undersøgelser er omtalt, og de her foreliggende kvantitative oplysninger vedrørende samleje med 13-15-årige piger er uddraget og sammenlignet. På grundlag af de danske undersøgelsesresultater, og med støtte i de udenlandske, kan følgende konklusioner drages:

I årene omkring 1960 havde i landet som helhed mindst 2 % af de unge piger deres seksuelle debut i en alder af 14 år eller derunder (heraf var andelen af 13-årige eller yngre yderst ringe). Meget taler dog for at tallet har været større, muligvis 4-6 %.

Disse tal angiver tilnærmelsesvis andelen af unge piger der, i den pågældende periode, var seksuelt aktive før de fyldte 15 år. Andre oplysninger tyder på, at disse tidligt debuterende kvinder gennemgående har haft mere end ét seksuelt forhold inden de fyldte 15 år. Blandt et repræsentativt udsnit af unge mænd fra samme periode har således ca. 6 % haft mindst ét forhold til en mindreårig pige, og den samlede hyppighed af sådanne forhold kan anslås til ca. 12 tilfælde blandt 100 unge mænd.

Antallet af tidligt debuterende unge piger er særlig stort i storbyer, blandt lavtuddannede, blandt arbejderungdom og blandt tidligt kønsmodne. I Grønland er seksualdebutalderen særlig lav, idet næsten en fjerdedel af unge grønlanderinder havde første samleje som 14-årige eller yngre (i en undersøgelse fra 1967).

Seksualdebutalderen har for unge pigers vedkommende været jævnt og ret langsomt faldende fra ca. 1925 til 1955. Der er tegn på, at

faldet derefter har været accelererende; men da der ikke foreligger undersøgelser vedrørende den sidste tiårsperiode, må en vurdering af udviklingen frem til i dag bero på et særdeles usikkert skøn. Ifølge dette skøn er mindst 10 % af 14-årige piger i 1975 seksuelt aktive, og tallet er muligvis så højt som 20 %. Dette skøn er baseret på ekstrapolation ud fra de foreliggende undersøgelser, men det er en almindelig opfattelse blandt specialister, at den seksuelle aktivitet blandt begge køn ofte begynder i 14-års alderen (se fx. Vestergaard, 1974, s. 152).

Seksuuel aktivitet hvori er involveret mindreårige finder stort set sted blandt jævnaldrende. Intet tyder på, at de senere års formentlig stærkt øgede seksuelle aktivitet i disse aldersgrupper, har ændret ved dette forhold.

REFERENCER:

- Asmervik, Sverre: *Ungdom og seksualitet*. Oslo: Gyldendal Norsk (Fakkelt-bøger) 1972.
- Auken, Kirsten: *Undersøgelser over unge kvinders seksuelle adfærd*. København: Rosenkilde og Bagger, 1953.
- Ekstrøm, Knud: *Gonorrhoe hos unge. Social-psykiatriske, seksuologiske og venerologiske aspekter*. København: Munksgaard, 1972.
- Eliasson, Rosmari: *Könsdifferenser i sexuellt beteende och attityder till sexualitet*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet, 1971. (Akademisk avhandling).
- Freundt, Lise: *Investigation of women admitted to hospital with abortion. Acta Psychiatrica Scandinavica*, Supplementum 242. København: Munksgaard, 1973.
- Greve, Vagn: *Kriminalitet som normalitet. Et studie iden ikke-registrerede kriminalitet i Danmark*. København: Juristforbundet, 1972.
- Henriksen, Ole Bernt & Høgh, Erik: *Storbyungdom. Livsstil og sexvaner*. København: Chr. Erichsen, 1970.
- Hertoft, Preben: *Undersøgelser over unge mænds seksuelle adfærd, viden og holdning*. København: Akademisk Forlag, 1968. (Bd. 1 og 2).
- Hoffmeyer, Henrik: Puberteten. I Preben Hertoft, Henrik Hoffmeyer & Else Lykkebo (red.): *Pædagogisk Sexologi 1*. København: Gyldendal, 1971. Pp. 231-251.
- Israel, Joachim: Seksualitetens sociologiske aspekter. I Agnete Diderichsen & Joachim Israel: *Sexologi*. København: Hans Reitzel, 1973. Pp. 112-155.
- Israel, Joachim, Gustavsson, Nils, Eliasson, Ros-Marie & Lindberg, Gudrun: *Sexuella beteendemönster bland svensk storstadsungdom*. Stencil, u. å.
- Olsen, Gunnar Aagaard: *Seksuuel adfærd blandt ungdom i Grønland - i social-medicinsk belysning*. Institut for social medicin, Publikation 4. København: Statens Trykningskontor, 1974.
- Schmidt, Gunter & Sigusch, Volkmar: *Arbeiter-Sexualität. Eine empirische Untersuchung an jungen Industriearbeitern*. Berlin: Luchterhand, 1971.
- Seksuualundervisning i folkeskolen m.v.* Betænkning I fra Seksualoplysningsudvalget (Betænkning nr. 484). København: Statens Trykningskontor, 1968.
- Seksuualundervisning uden for folkeskolen og individuel vejledning m.v.* Betænkning II fra Seksualoplysningsudvalget (Betænkning nr. 532). København: Statens Trykningskontor, 1969.
- Sigusch, Volkmar & Schmidt, Gunter: *Jugendsexualität. Dokumentation einer Untersuchung*. Stuttgart: Ferdinand Enke, 1973.
- Vestergaard, Emma: Om voldtægts ofre. *Victimologi. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 1974, 62, 151-179.
- Zetterberg, Hans L.: *Om sexuallivet i Sverige. Värderingar, normer, beteenden i sociologisk tolkning*. Statens offentliga utredningar, 1969: 2, Utbildningsdepartementet.

Om begrebet biseksualitet

Redegørelse til straffelovrådet ved overlæge, dr. med. Preben Hertoft.

For en række biologisk-psykologiske områder gælder, at det ikke er muligt at angive fuldstændigt præcise afgrænsninger, men at man må nøjes med at beskrive kærnegrupper af mennesker, der på grundlag af visse kriterier tydeligt udskiller sig fra andre kærnegrupper. En række mellemformer og grænsetilfælde må så henregnes til en af de beskrevne kærnegrupper, hvis ikke de skiller sig så klart ud, at de retteligen bør rubriceres som en kærnegruppe for sig.

Deler man mennesker op efter seksuel egenart, kan man fx. rubricere dem som tilhørende enten kærnegruppen af heteroseksuelle eller kærnegruppen af homoseksuelle. Ud fra en logisk betragtning kunne man forvente, at man derudover behøvede en tredje kærnegruppe, man kunne betegne som de biseksuelle. I praksis viser det sig imidlertid, at det næsten altid er muligt - forudsat man har tilstrækkelige informationer og benytter sig af brugbare kriterier - at indrubricere et menneske som værende enten heteroseksuelt eller homoseksuelt og at begrebet biseksuel stort set er overflødig.

Hvilke kriterier bør man anlægge for sin opdeling i heteroseksuelle og homoseksuelle? (For ikke at gøre det unødvendig indviklet, omhandler det følgende kun mænd). Man bør i hvert fald ikke gøre sig skyldig i den almene fejl at sætte lighedstegn mellem seksuelle *handlinger* og seksuel *indstilling*. Foretager man sin opdeling på grundlag af seksuelle handlinger, vil man hurtigt havne i den begrebsforvirring, der kendetegner så mange diskussioner om hetero-bi-homoseksualitet. At der i visse tilfælde er overensstemmelse mellem seksuel indstilling og seksuel adfærd skal ikke benægtes. Men i en del tilfælde, flere end man tidligere ville er-

kende, udviser heteroseksuelt indstillede homoseksuel adfærd - og omvendt. Dette nødvendigvis imidlertid ikke, at man indfører et tredje begreb, biseksualitet, men at man udvider sin definition af, hvad man vil betegne som heteroseksualitet - om man vil, udvider normalitetsbegrebet. Og det er det, der er ved at ske i den vestlige kultur i dag. Kilderne til vort udvidede normalitetsbegreb er især en række studier dels af menneskelig adfærd, hvoraf Kinseygruppens studier nok er de kendteste, dels psykodynamiske studier grundende sig på Freud og hans efterfølgeres menneskeopfattelse. Men også andre videnskabsgrene, bl.a. studier af fremmede kulturkredse, både samtidige og fortidige, og etologiske studier har medvirket til en ændring af normalitetsbegrebet med hensyn til menneskelig seksualitet.

Det vil i denne sammenhæng føre for vidt at skulle dokumentere disse påstande. Ønskes nærmere dokumentation kan af danske arbejder henvises til de to artikler, der er bilagt denne redegørelse som reference 1 og 2.

Af det anførte må man ikke forledes til at tro, at det ikke er muligt at opregne en række forskelle mellem kærnegruppen af heteroseksuelle og kærnegruppen af homoseksuelle. Men disse forskelle viser sig især i seksuel indstilling til kvinder, mindre i adfærd.

Det er jo en kendsgerning, at ordet biseksualitet forekommer og måske også vinder stigende udbredelse. Hvorpå beror dette?

Antagelig skyldes dette overvejende to forhold:

Dels den stigende erkendelse af at mange heteroseksuelle huser interesse ikke blot for det modsatte, men også for deres eget køn. Man vinder imidlertid intet ved at udskille de hete-

roseksuelle, der med et udtryk af Vanggaard (ref. 1) udviser »normale homoseksuelle tilbøjeligheder« under den særlige betegnelse biseksuelle, thi der er ingen principiel forskel på denne gruppe heteroseksuelle og alle andre heteroseksuelle. Tværtimod kunne man sige, at det især er de personlighedsmæssigt stærkeste, mest fleksible og selvstændige heteroseksuelle, der erkender deres homoseksuelle potentiale. Den eneste rimelige konsekvens af vor øgede erkendelse på dette område er, som allerede nævnt, at udvide normalitetsbegrebet, ikke at indskrænke det eller at ændre det til, at normalitet = biseksualitet.

Den anden grund til, at betegnelsen biseksualitet vinder frem, er den, at mange homoseksuelle foretrækker, både over for sig selv og andre, at blive betegnet som biseksuelle. Forklaringen på dette er naturligvis dels en for snæver opfattelse af, hvad det vil sige at være homoseksuel, dels vor kulturs overvejende negative holdning til alt homoseksuelt. Betegnelsen biseksuel indføres i disse sammenhænge, fordi den skønnes at være mere acceptabel, mindre diskriminerende - den får kort sagt karakter af en eufemisme.

Indfører vi kategorien biseksualitet, bringes vi altså i en situation, hvor den kommer til at omfatte i hvert fald to principielt forskellige

kærnegrupper, nemlig dels en population af heteroseksuelle, dels en population af »inverster« homoseksuelle (se ref. 1).

Konklusionen må derfor blive, at da betegnelsen biseksualitet ikke tilfører noget nyt, men tværtimod hviler på et tvivlsomt grundlag, bør den undgås i videnskabelige, forensiske og en række andre sammenhænge, hvor man stræber efter præcision.

Og dermed mener jeg stort set at have taget stilling til de tre spørgsmål, som straffelovrådet rejser i sin skrivelse af 23.10.74. Dog skal der knyttes nogle få bemærkninger til spm. 2 og 3. Forudsætningerne for disse to spørgsmål synes dels at være en antagelse af, at et vist, ikke helt ringe antal mennesker befinder sig omkring midten af et kontinuum mellem heteroseksuel og homoseksuel indstilling. Dels en formodning om at disse mennesker så at sige befinder sig på vippen, at de afhængigt af ydre påvirkninger i den tidlige ungdom kan puffes enten i heteroseksuel eller homoseksuel retning. Hvor berettiget denne model end kan synes at være ud fra rent formelt-logiske betragtninger, må man dog sige, at den har lidet eller intet med virkeligheden at gøre, men blot understreger det principielt uheldige ved at kodificere en betegnelse som biseksualitet.

Den 25. november 1974

Preben Hertoft

REFERENCER:

1. Thorkil Vanggaard: »Normal homoseksualitet og homoseksuel inversion.« Ugeskrift for læger, 1962, p. 1427-34.
2. Preben Hertoft: »Homoseksualitet«, Medicinsk Årbog, 1974, p. 1-18 (især p. 1-3, 8 og 13-14).

